

Tabu teme u dječjim romanima Mire Gavrana

Jozić, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:248587>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**NIKOLINA JOZIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**TABU TEME U DJEČJIM ROMANIMA
MIRE GAVRANA**

Zagreb, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Nikolina Jozić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Tabu teme u dječjim romanima

Mire Gavrana

MENTOR: doc.dr.sc. Patricia Marušić

Zagreb, srpanj, 2020.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
Sažetak:	2
Summary:	3
1. UVOD	4
2. TABUI.....	6
3. SUVREMENA DJEČJA KNJIŽEVNOST	7
3.1. CENZURA U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	10
3.2. UVOĐENJE TABUA U DJEČJU KNJIŽEVNOST.....	11
4. MIRO GAVRAN	14
4.1. DJEČJI KNJIŽEVNI OPUS MIRE GAVRANA.....	16
4.2. SPECIFIČNOSTI GAVRANOVOG DJEČJEG KNJIŽEVNOGA OPUSA	
18	
4.2.1 Forma	19
4.2.2 Pripovijedanje	20
4.2.3 Utjecaj kazališta	21
4.2.4 Stil	22
5. TABU TEME U DJEČJIM ROMANIMA MIRE GAVRANA	23
6. PRIKAZIVANJE TABUA KROZ LJUBAVNI TEMATSKI OKVIR	24
6.1. Na primjeru romana Sretni dani	24
6.2. Na primjeru Zaljubljen do ušiju	28
6.3. Na primjeru Svašta u mojoj glavi.....	32
7. PEDAGOŠKA ULOGA SUVREMENE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI	36
8. ZAKLJUČAK	38
9. LITERATURA.....	39

Sažetak:

Dok je književnost za odrasle oduvijek bila otvorena za sva pitanja pa tako i tabue, iste u književnosti namijenjenoj za djecu i mladež pronalazimo tek u suvremenim djelima. U radu se prikazuje put od cenzure do uvođenja tabua u književnost za djecu i mlade. Naglasak se stavlja na stvaralaštvo suvremenog hrvatskog književnika i dramaturga Mire Gavrana. Iznose se karakteristike Gavranovog dječjeg književnog opusa poput specifične forme i načina pripovijedanja, utjecaja kazališnog rada te se prepoznaje njegov osebujan stil pisanja. Cilj ovog kvalitativnog istraživanja bio je prikazati zastupljenost i načine prikazivanja tabua u Gavranovim dječjim ljubavnim romanima na primjerima izabranih djela: *Sretni dani*, *Zaljubljen do ušiju* i *Svašta u mojoj glavi*. Također u radu se prikazuje pedagoški utjecaj suvremene dječje književnosti koja se bavi navedenom problematikom. Zaključak koji je iznjedrio rad prikazuje da se problemi koje nosi život ne smiju stavljati *pod tepih*, nego se o njima treba progovarati na djeci primjeren način te ih tako pripremati za nesavršeni svijet koji stoji pred njima. U tome se ističe Gavranova veličina te istančan osjećaj za razumijevanje dječje psihe i duše koji se prepoznaje u svim njegovim romanima namijenjenim djeci. Budući da su odrasli najčešće posrednici između djeteta i knjige, isti najprije trebaju prepoznati pozitivne strane i utjecaj knjige koja se u sebi dotiče i tamnih strana života, jer samo na taj način ona će možda moći pronaći put do dječjeg srca i djelovati.

Ključne riječi: tabui, Miro Gavran, dječja književnost, motiv ljubavi, pedagoški utjecaj

Summary:

While the adult literature has always been open to all questions, including taboos, in the literature intended for children and youth, taboos can be recognized only in the contemporary works. The paper presents the path from censorship to the introduction of taboos in the literature for children and youth. Emphasis is placed on the work of the contemporary Croatian writer and playwright Miro Gavran. In the first part of the paper, characteristics of Gavran's children's literary work are presented, such as the specific form and manner of storytelling, the influence of theatrical work and his distinctive style of writing. The aim of this qualitative research was to present a way of taboo descriptions that Gavran used in children's love novels, on the examples of selected works: *Happy Days*, *Head Over Heels in Love* and *All Sorts of Things in My Head*. Furthermore, the following chapter shows the pedagogical influence of contemporary children's literature dealing with mentioned issues. The conclusion of this paper shows that problems, which life brings, must not be put under the rug, but should be talked about in a child-friendly way and thus prepare them for the imperfect world that lies ahead. This emphasizes Gavran's greatness and a refined sense of understanding the child's psyche and soul, which is recognized in all of his novels intended for children. Since adults will be the mediators between the child and the books, they have to recognize the positive sides and the influence of a book that reflects on the dark sides of life, because only in this way may they be able to find the path to the child's heart and act.

Ključne riječi: taboos, Miro Gavran, literature for Youth, love motives, pedagogical influence

1. UVOD

Tabui su oduvijek privlačili ljude. Nešto što je zabranjeno, samim time i je zanimljivo i privlačno ljudskome oku. Suvremena književnost kao umjetnost riječi u sebi razbija tabue i zabrane te pruža svojim čitateljima potpuni doživljaj. U njezinom širokom korpusu, svoje mjesto pronašla je i književnost za djecu i mladež. Budući da je spomenuta književnost namijenjena osjetljivoj skupini društva, vodilo se jako puno rasprava o njezinom sadržaju i namjeni. Dok jedni smatraju da tabuima u dječjoj književnosti nije mjesto te da su kao takvi štetni za djecu, drugi se ne slažu s time i zagovaraju mišljenje da je puno štetnije učiti djecu da gledaju život kroz ružičaste naočale. Nadalje, smatraju i da im knjiga koja prikazuje stvarnost, onakvu kakva jest, može pomoći da iz nje uče, da kroz nju osjećaju, proživljavaju, a što je najvažnije, da u njoj pronađu ono što se duboko nalazi i u njima samima, ali im tabui ne dopuštaju iznošenje istoga iz sebe. Iako je od cenzure do slobodnoga izražavanja i pisanja o tabuima prošlo jako puno godina, a još više rasprava i kritičkoga ocjenjivanja, promjenom života i iskustva mladih suvremena književnost za djecu i mladež u sebi razbija sve do tada smatrane tabue. Ona počinje prikazivati i tamnu stranu života te na taj način pripremati djecu i mlade za stvarnost. Stvarnost je nešto što se događa, ona nije uljepšana. Pojavom računala i interneta, sve ono što je prije bilo nedostupno, postalo je lako dostupno, pa tako i sve ono što su odrasli željeli sakriti od djece i mladih, djeca su sposobna otkriti na ovaj ili onaj način (Lavrenčić Vrabec, 2002). Upravo iz tih razloga suvremena književnost je postupno od sluškinje pedagogije prešla u područje literature u kojoj pisci smatraju da su recipijenti njihovih dijela dovoljno zreli da se suoče s problemima koje nosi život te da prestanu s uljepšavanjem istoga.

Sve navedeno stvorilo je *plodno tlo* za pojavu zanimanja o navedenoj temi. U radu se najprije definira tabu, u širem smislu, a potom i u književnosti. Zatim se prikazuje proces od cenzure do postupnog rušenje tabua u romanima za djecu i mlade. Miro Gavran, sa svojim romanima za djecu, našao se u središtu zanimanja. U glavnom dijelu rada najprije su prikazane specifičnosti Gavranovog dječjeg književnoga opusa, a potom analizirani pojedini romani istoga. Naglasak je stavljen na način kojim autor u dječjim romanima progovara o ozbiljnim životnim problemima, takozvanim tabuima. U završnom dijelu rada, donesen je zaključak o utjecaju tabua ne samo na recipijente

dječje književnosti i književnosti za mlade, nego i na njihove roditelje, učitelje i sve ostale koji aktivno sudjeluju u njihovom odgoju i obrazovanju. Odgovorit će se na pitanja je li današnja književnost za djecu i mlade stvarno toliko štetna, s obzirom na teme kojima se bavi, ili je štetnije čuvati djecu od svijeta na način da se prikrivaju svi problemi koje život sa sobom nosi, kada znamo da će i oni, bez obzira na to koliko težak i kompleksan bio, jednom odrasti i živjeti u njemu (Lavrenčić Vrabec, 2002).

2. TABUI

Prema Hrvatskoj enciklopediji, riječ tabu dolazi iz polinezijskoga jezika tonga, a znači sveto ili zabranjeno. "Iako postoje različita tumačenja tabua, općenito se smatra da je tabu uvijek vezan uz središnje vrijednosti neke kulture" (tabu. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020). U prenesenom smislu, tabu je "ono što je strogo zabranjeno, što ne podliježe nikakvoj kritici ili sumnji, što nije dopušteno pitati ili o čemu nije dopušteno razmišljati, što treba ostati tajnom" (tabu. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020). Iako se tabui razlikuju od kulture do kulture i samim time određuju specifičnosti određene zajednice, postoje i univerzalni tabui kao što su incest, kanibalizam, ubojstvo s namjerom i slično (Novak, 2018), što nas dovodi do zaključka da svako društvo ima neke zajedničke, a i neke vlastite tabue, odnosno zabrane. Uz navedene tabue, tabui mogu biti i neki izrazi ili riječi čija je uporaba u određenoj društvenoj zajednici zabranjena. Primjerice uvrede i psovke pripadaju izrazima koji su neprihvatljivi, a samim time i tabui (tabu. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020). S druge strane, pojedino ponašanje i izrazi s vremenom su prestali biti tabui, sukladno društvenim promjenama.

Književnost, kao dio određene kulture, ne poznaje tabue. U njoj ne postoje zabrane, odnosno, ona može progovarati o svim temama, pa tako i o tabu temama (Hranjec, 2008). Hranjec (2008) u svome radu *Suvremeni hod dječje književnosti* postavlja retoričko pitanje vrijedi li isti kriteriji i za dječju književnost te, u nastavku, daje odgovor da suvremena dječja književnost u sebi također ruši tabue te se bavi do tada nezamislivim pitanjima poput erotike, droge, bolesti i smrti. U sljedećim poglavljima prikazat će se na koji način se recepcija tabua u književnosti namijenjenoj za djecu i mladež mijenjala s vremenom, te kako su se tabui od cenzure polaganim, ali sigurnim korakom, uvukli u navedena djela.

3. SUVREMENA DJEČJA KNJIŽEVNOST

Dječja književnost dio je cjeline svake nacionalne književnosti, koja prema Hranjecu (2006) u Hrvatskoj traje već dulje od dvjestotinjak godina. S druge strane, kao početak suvremene hrvatske dječje književnosti obično se uzima 1956. godina, kada su izašla dva poznata, moderna djela; zbirka pjesama Grigora Viteza *Prepelica* i roman Ivana Kušana *Uzbuna na zelenom vrhu*, koja su zbog svoje izvrsnosti parirala svjetskim uspješnicama dječje književnosti (Težak, 2008). No, što se događalo prije Viteza i Kušana s dječjom poezijom i prozom te koja je definicija dječje književnosti prema kojoj određena djela svrstavamo u nju?

U poeziji i prije *Prepelice* pronalazimo elemente modernoga, no takvi pisci ili nisu bili dosljedni u iznošenju istoga u svojim djelima, poput Z. Kolarić Kišur, ili su objavili samo jednu zbirku, kao što je slučaj s I. Kozarčaninom, ili su pokušali naglo i drastično promijeniti strukturu dječje poezije, što je pokušao primjerice B. Pavlović (Težak, 2008). Na proznom planu, sve do 1956., odnosno pojave Kušanovoga romana, dominirao je Mato Lovrak sa svojim dječjim realističnim romanima u kojemu su literarni likovi bliski stvarnomu djetetu: radoznali, nestašni, puni vrlina, ali i slabosti, svjesni društvenih promašaja te se stoga bore za socijalnu pravdu (Težak, 2008). Lovrak nije prvi koji je uveo realistične romane u hrvatsku dječju književnost, no bitna razlika je da su prije Lovraka realistički romani bili ili s autobiografskom podlogom, poput Truhelkinih, ili pedagoški usmjereni s ciljem poučavanja čitatelja, poput djela Davorina Trstenjaka, Josipa Klobučara i Ivana Tomašića (Težak, 2008). Lovrakov način oblikovanja likova i radnju s puno akcija i napetosti možemo prepoznati i u Kušanovom spomenutom romanu. No važna je razlika, kojom Kušanovo djelo označuje početak suvremene dječje književnosti, unošenje drukčijih motiva koji pokreću dječju akciju, odnosno ozbiljnijih problema koje djeca pokušavaju riješiti. Nadalje, bitna suvremena obilježja koja prepoznajemo u njegovom romanu su i depedagogizacija, ležernost u izrazu, paralelizam radnje te nepredvidivi obrati koji rezultiraju pojavom nade ili razočaranja kod čitatelja (Težak, 2008). Težak (2008, str. 196) zaključuje: "Kušan dakle nije stvorio novi tip dječjeg romana u širem smislu, on je nastavio nadograđivati na uspjele tekovine starijega dječjeg romana, ali je uspio na toj podlozi stvoriti moderniji, suvremenom svijetu tematski i stilski primjereniji roman".

Što se tiče predstavljanja dječje književnosti, Stjepan Hranjec u svojoj knjizi *Pregled hrvatske dječje književnosti* (2006) navodi problematiku istoga, što zbog tipoloških i poetičkih pitanja unutar nje same, tako i u odnosu na književnost za odrasle, čijoj cjelini i sama pripada. Nikola Šimić Tonin (2014) u svome radu *Književnost za djecu i mlade i književnost za odrasle* također ističe problematiku razdjeljivanja književnosti za djecu i mlade od književnosti za odrasle. U navedenom radu Šimić Tonin (2014) ističe odgojno obrazovnu ulogu kao glavnu razliku između književnosti za djecu i mladež s jedne strane i književnosti za odrasle s druge strane. S time se slaže i Mihelčić (2012) koja uz ostale razlike poput odabira teme, ambijenta, stila i jezika, naglasak stavlja na ono 'što je pisac htio reći'. Dok u književnosti za odrasle nije uvijek lako uočiti poruku djela, a često je bolje i ne pokušavati je uočiti, ono 'što je pisac htio reći' u djelima za djecu itekako je odgovoran i zahtjevan zadatak budući da svaka riječ koju pisac za djecu napiše može navesti dijete na formiranje određenog životnog stava (Mihelčić, 2012). S druge strane postoje brojne razdjelnice i između dječje književnosti i književnosti za mladež. Težak (2008) navodi da se tinejdžerska literatura postupno, posljednjih godina, počela odvajati od dječje literature. Autorica ističe da je takva književnost postala namijenjena čitateljima od dvanaest godina pa nadalje te da obuhvaća probleme, tabue, kao glavne pokretače radnje obavijene pesimizmom, ozbiljnim tonom i ublaženim humorom. Iako u suvremenim dječjim romanima dominira humora, pisci za djecu, kako navodi Težak (2008, str. 200), u svojim djelima također ruše tabue i stvaraju literaturu "za dobro informirano dijete modernoga svijeta". Kako onda odrediti razdjelnicu između dječje književnosti i književnosti za mladež? Šimić Tonin (2014) referira se na Crnkovića koji te razdjelnice vidi u tematici, ali specifično je to na koji način pisac pristupa navedenoj tematici, likovima i izrazu. O Hranjecovoj problematici predstavljanja dječje književnosti svjedoči i činjenica da je u romanima za mlade nerijetko prisutan pojednostavljeni izraz specifičan za dječju literaturu, a isto tako u dječjoj literaturi su vrlo često prisutni elementi književnosti za mlade (Šimić Tonin, 2014). Sve navedeno jasno prikazuje kompleksnost razvrstavanja literature. Uzme li se u obzir i važna činjenica da upravo odrasli odlučuju pripada li nešto dječjoj književnosti, književnosti za mladež ili književnosti za odrasle postavlja se pitanje koliko ispravno odrasli mogu odrediti gdje prestaje dječji svijet, a počinje svijet mladih?

U vezi s navedenim javljaju se i brojne različite definicije dječje književnosti, a prema Hranjecu (2006), najbliža se čini ona Milana Crnkovića koju je obznanio u svome prvom izdanju *Dječja književnost*, te ponovno iznio u sljedećih deset izdanja, a ona glasi:

Što je, dakle, dječja književnost? To je posebni dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši od 3. do 14. godine), a koja su svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca. (Crnković, 1990, str. 5)

Ovakvom definicijom u kojoj Crnković navodi da određena djela mogu s vremenom postati prikladnija za djecu (iako prvobitno nisu bila namijenjena djeci) opravdava se prijelaz određenih djela iz djela za odrasle u djela za djecu i obrnuto. Jedan od primjera, u kojem se brišu granice recipijenata djela, je knjiga *Mali princ*, čiji je autor Antoine de Saint Exupery. *Mali princ* dječja je knjiga koja pripada i dječjoj literaturi za odrasle (Šimić Tonin, 2014).

Hranjec (2006) u svojoj knjizi također ističe i sljedeće segmente koje pisci za djecu trebaju prilagoditi svojim recipijentima, a to su: posebna tematsko-motivacijska razina, fabula (pregledno nizanje radnji), likovi (dječji likovi u središtu) i tekst. U vezi s navedenim, u suvremenoj dječjoj književnosti teme se uozbiljuju, fabula prilagođava psihičkom razvoju djeteta, glavni likovi su djeca koja nose radnju i prikazuju dječji senzibilitet, a tekstom, budući da je ciljano napisan za djecu kao publiku, pisac mora ući u dječju psihu i postati dijete jer samo na taj način može pronaći put do dječjeg srca (Hranjec, 2006).

Put do plodnog 20. stoljeća u hrvatskoj dječjoj književnosti Hranjec (2006) je prikazao u pet poglavlja navedene knjige. U njoj autor ističe književne pokušaje 19. stoljeća koji su uvelike utjecali na bogatu dječju književnost 20. stoljeća te zaključuje:

Hrvatska dječja književnost prošla je u svom dvjestogodišnjem trajanju osobit razvojni put. Započela je kao sluškinja, kao pedagoška kućna pomoćnica, s povremenim izdancima književne ljepote, nastavila kao bajkovita i potom angažirana objava i napokon se rascvjetala u bezbroj umjetničkih cvjetova riječi. (Hranjec, 2006, str. 287)

3.1. CENZURA U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Dječja književnost je, prema riječima dr. Dubravke Težak, bila najviše podložna kontroli od svih ostalih literatura (2002). Alan Garner govori o tri ključna usmjerivača koji dovode knjigu u dječje ruke, a to su: pisac, izdavač i roditelj (Težak, 2002). "Zbog osjećaja odgovornosti prema djetetu sve što se činilo neuobičajenim i nepoželjnim, jedan od ta tri usmjerivača ne bi propustio" (Težak, 2002, str. 23). Zagrebemo li malo dublje, s ciljem pronalaska razloga cenzure tema u dječjoj književnosti, doći ćemo do Nodelmanove teoretske knjige o *općim pretpostavkama o djetinjstvu* u kojoj su označene brojne ideologije našega društva. Jedna od takvih obuhvaća mišljenje da "pojam djetinjstva u svakodnevnoj uporabi, književnosti i zajedničkom dijaloškom čitanju uspostavljen je dakle na osnovi perspektive i interesa odraslih" (Saksida, 2002, str. 46). Djetinjstvo je, dakle, ukratko rečeno, dio ideologije našega društva. Samim time, tabui u dječjoj književnosti predodređeni su onime što odrasli u određenom povijesnom trenutku smatraju prihvatljivim i očekuju od djece (Saksida, 2002). Budući da su skloni idealiziranju djetinjstva, kao razdoblja nevinosti, naivnosti i dobrote, smatrali su, a neki još uvijek i smatraju, da "djecu treba štititi od prijetećih i potresnih, odnosno neprimjerenih tema i prizora jer imaju pravo na djetinjstvo – tu se misli na što je moguće dugotrajnije netraumatično >>lebđenje<< u idealnom svijetu" (Saksida, 2002, str. 47). Kao posljedica navedenih ograničenih predodžbi o djetinjstvu, u prošlosti se javila cenzura, odnosno neomogućavanje dječjeg pristupa knjigama, kojega su odrasli sadržajno smatrali neprimjerenima (Saksida, 2002). "Ograničenja kritičar prepoznaje u idealizaciji djeteta, u tematizaciji njegova svijeta, u kojem nema traga patnje ili smrti", "što je povezano s posrednim odgajanjem djeteta >>za kandidata istog, našeg, mučnog institucionaliziranog društva u kojem već sami dovoljno i previše patimo <<" (Saksida, 2002, str. 52).

U skladu s navedenim, kroz cijelo 19. stoljeće i prvu polovicu 20. stoljeća, autori se u svojim knjigama za djecu i mlade nisu doticali pitanja spolnosti, nasilnog ponašanja, također, nisu prikazivali odrasle u negativnom svjetlu, koristili se psovka, kritizirali autoritete ili političke i društvene probleme te pisali o svemu ostalome što bi se moglo smatrati štetnim i provokativnim za čitatelje (Lavrenčić Vrabec, 2002). U 70.

godinama 19. stoljeća engleski konzervativni kritičari strogo odbacuju čitanje nasilnih knjiga, navodeći kao primjer dječaka koji je pročitavši takvu knjigu ubio svoga oca i brata. Takvo je mišljenje zastupljeno i u 40. i 50. godinama 20. stoljeća, "čitanje knjiga u kojima se mladi susreću s nasiljem i ubojstvom, vodi u nasilno ili asocijalno ponašanje" (Lavrenčić Vrabc, 2002, str. 10). U 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća, tek je mali broj autora kršio samocenzuru. Jedan od takvih primjera je knjiga Jonathana Swifta, *Gulliverova putovanja*. Nadalje, Mark Twain, jedan je od prvih autora koji je u svojim djelima: *Pustolovine Toma Sawyera* ('*The Adventures of Tom Sawyer*') i *Pustolovine Huckleberryja Finna* ('*The Adventures of Huckleberry Finn*') javno i otvoreno razračunao se s tabuima. Prikazivao je odrasle u negativnom svjetlu, a svojim literarnim junacima, dopustio je neprimjereno ponašanja. Na taj način Twain se suprotstavio dotadašnjoj tradiciji te su njegove knjige samim time u javnosti prouzročile brojne rasprave. Jedna od posljedica za kršenje cenzure bila je i zabrana posudbe navedenih knjiga mladim čitateljima (Lavrenčić Vrabc, 2002). Spomenuti primjeri, kao i ostala djela koja su u sebi zastupala tabue, najčešće su imali probleme s izdavanjem tako da su im određeni, "neprimjereni", prizori često bilo ispuštani ili ponovno napisani (Lavrenčić Vrabc, 2002). Sve navedeno jasno prikazuje koliko je samo hrabrosti trebalo prvim autorima za djecu i mlade da se uhvate u koštac s temama koje mnogi još i danas smatraju tabuima, odnosno da osvijeste da bismo za djecu trebali pisati jednako senzibilno, kao i za odrasle, što znači zabilježiti njihove strahove, snove i boli (Saksida, 2002)

3.2. UVOĐENJE TABUA U DJEČJU KNJIŽEVNOST

Mišljenje autora o sadržajnosti književnosti za djecu i mlade s vremenom se polagano mijenjalo. Sukladno tome, današnja, suvremena dječja "književnost polazi od zbilje, iz zbilje su preuzete teme o kojima govori, pitanja koja su postavljena i rješenja koja se traže ili nalaze" (Javor, 2002, str. 5). Javor (2002) navodi da spomenuta književnost progovara i o tabu temama kao što su seks, droga i smrt, ali i o ostalim problemima s kojima se djeca i mladi susreću u svome životu. Takve knjige nastaju suradnjom autora, psihologa i sociologa, a jedna od njihovih ključnih namjena je pružanje pomoći djeci i roditeljima u prepoznavanju i svladavanju svakodnevnih životnih problema (Javor, 2002).

Do "razbijanja" tabua u književnosti prošlo je jako puno godina, ali i promjena u shvaćanju svijeta u kojem živimo. Nasilje, smrt, silovanje, teške bolesti i drugo, nažalost, bolna su iskustva s kojima se veliki broj djece susreće u svome životu, a o kojima ne progovaraju baš iz toga razloga jer su ih odrasli predstavili kao *tabue* (Lavrenčić Vrabec, 2002). Stoga, zapadnoeuropski autori i znanstvenici smatraju da se o svim tim situacijama djeci može progovoriti riječju ili slikom, te na taj način postići "umjetnički oblikovan sadržaj zaogrnut u primjereno ruho kvalitetne dječje ilustracije" (Čičko, 2002, str. 39). U njemu će pomoću djece, životinja ili bilo kojih drugih likova, djeca, ali i roditelji, prepoznati situacije iz vlastitoga života te pronaći olakšanje ili izlaz iz istih (Čičko, 2002). No prije uvođenja tabua u dječju književnost, odnosno neuljepšanog prikazivanja svijeta u kojem živimo, ista je bila rastezana, od svojih početaka, između zabave i moralne pouke (Težak, 2002). Najprije je književnost za djecu, dugi niz godina, pripadala prvenstveno pedagoškom području (Težak, 1998). Njezin proces odvajanja iz okvira pedagogije i prelazak u područje literature bio je popraćen postupnom depedagogizacijom pisanja i kritičkim ocjenjivanjem (Lavrenčić Vrabec, 2002). A onda se, šezdesetih godina, malo po malo, u većini europskih zemalja javljaju pisci koji u omladinsku književnost uvode tabu teme. Knjige tako prestaju prikazivati tinejdžerske romance i 'nice stories' te prikazuju teme koje su dugi niz godina smatrane nepodobnima za omladinsku književnost (Lavrenčić Vrabec, 2002). Jedna od prvih takvih tabu tema bila je spolnost. Nakon uvođenja pitanja spolnosti u literarne radove, isti postaju još više drski u prikazivanju mladenačkoga odrastanja. Pisanje i čitanje o spolnosti, seksualnosti, tinejdžerskoj trudnoći i abortusu za čitatelje, a naravno i za pisce, značilo je konačni proboj u nove tematske smjernice pisanja (Lavrenčić Vrabec, 2002). Nadalje, u djelima se mijenja i slika odraslih. Do tada nepogrešivi autoriteti, počinju se prikazivati sa svim svojim manama. Oni su nezaposleni, nezadovoljni vlastitim životom, ovisnici o alkoholu, samohrani roditelji i nemaju uvijek pravo. Često nemaju nikakav odnos sa svojom djecom ili, ukoliko ga imaju, toliko je loš da je nerijetko izvor dječjeg bola i različitih trauma (Lavrenčić Vrabec, 2002). U svojim djelima, pisci spomenutoga razdoblja, pišu i o slomu tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Propadanje brakova, rastava roditelja, obiteljski nesklad, međusobno uništavanje roditelja, majke koje su psihički nestabilne te kao takve su nemarne i štete svojoj obitelji samo su neki od specifičnih motiva navedenih djela. Ukratko rečeno, roditelji imaju izrazito loš ugled. Osamdesetih godina pisci

napuštaju do tada zastupljene klasične romane, realistički napisane, te u svojim djelima miješaju sve moguće žanrove i pripovjedačke tehnike (Težak, 1998). Na taj način ruše granicu između proze i poezije, isprepliću stvarnost i san na maštovite načine, ali pri tome još uvijek prikazuju turobne teme u svojim djelima (Težak, 1998). Slijedom detabuizacije spolnosti i autoriteta odraslih, ubrzo se počinju detabuizirati i ostali dotadašnji tabui. Počinje se pisati o nasilju u svim društvenim zajednicama, u čijem se središtu našlo vršnjačko nasilje i nasilje unutar obitelji (Lavrenčić Vrabc, 2002). Sljedećih godina, navedenim temama, pridružuje se i problem mladenačkog prestupništva, uživanja droga (narkomanija), da bi se u 90. godinama srušili i svi preostali tabui u literarnim djelima, kao što su: bolesti (SIDA, anoreksija, bulimija, rak, leukemija, psihičke bolesti), incest, spolno iskorištavanje, silovanje, samoubojstvo, smrt, lezbijstvo, homoseksualnost, rasizam, neonacizam, besposlenost, beskućništvo, ekološke katastrofe i nuklearni holokaust (Lavrenčić Vrabc, 2002). Društvene promjene i događaji uvjetovali su i nove dimenzije straha. Spolnost se uvelike počela povezivati sa strahom. Strahu od trudnoće, pridružuje se i strah od spolnih bolesti poput SIDE. Samim time, budući da je riječ o smrtonosnoj bolesti, spolnost dolazi u usku vezu i sa smrću. "Romani za mlade postaju, s obzirom na temu, o kojoj se piše, sve tmurniji, crniji (depresivni, utučeni)" (Lavrenčić Vrabc, 2002, str. 13). S druge strane "značajno je i to da tabu teme u 80. i 90. godinama počinju prelaziti s područja romana za mlade i u beletristiku, koja je starosno namijenjena mlađim čitaocima," odnosno, "pojavljuju se i u slikovnicama, pogotovo beletristici za djecu od 9. godine nadalje" (Lavrenčić Vrabc, 2002, str. 13). Uz sve navedeno, 90. godine donose sa sobom i nove pripovjedne tehnike kojima se spomenuta suvremena problematika izriče na nov i osebujan način (miješanje različitih žanrova, pripovjedačkih tehnika, miješanje stvarnosti i sna...) (Lavrenčić Vrabc, 2002). Ovakvu, novu vrstu beletristike za mlade, engleski i američki stručnjaci kao što su Julia Eccleshare i Mark I. West nazivaju (u hrvatskom prijevodu): "novi realizam, problemski roman, suvremeni problemski roman, *udarni* roman, grešne dječje knjige, kontrovezne (sporne) knjige..." (Lavrenčić Vrabc, 2002, str. 14). Lavrenčić Vrabc (2002, str. 14) zaključuje da više "nijedna tema nije previše crna i previše depresivna za suvremenu beletristiku za mlade. Kao da su potpuno pali već svi tabui i nema više ničeg zabranjenog o čemu bi bilo vrijedno pisati".

4. MIRO GAVRAN

Miro Gavran, suvremeni hrvatski dramatičar, romanopisac, pripovjedač i pisac za mlade, rođen je 3.5.1961. u Gornjoj Trnavi, nedaleko od Nove Gradiške (Gavran, 2008). Gavran u svojoj autobiografiji (Gavran, 2008) govori o sebi i svom životnom putu. Rodio se kao treće dijete. Njegovi roditelji bili su seoski učitelji u Gornjoj Trnavi, koji su mu, u mlađim razredima osnovne škole, i predavali. Jedanaest godina starija sestra Renata, kao profesorica književnosti, također je predavala Gavranu u srednjoj školi u Novoj Gradiškoj. Zahvaljujući svojoj prosvjetiteljskoj obitelji, sestri koja je studirala književnost te majci i bratu koji su jako puno čitali, Gavran je od malena bio okružen kvalitetnim knjigama koje su kasnije i odredile njegov životni put. Njegovo srednjoškolsko školovanje nije prošlo tako glatko. Od učenika koji "posjeduje" tri jedinice i jedan popravni u 1. razredu, Gavran je polako postao solidan, prosječan učenik. Društveni predmeti, knjige i pisanje bilo je ono što ga je zanimalo i u čemu se zarana okušao. Sa šesnaest godina ispisivao je papire svojim zamislima, a njegovi prvi čitatelji bili su upravo obitelj i prijatelji. Nakon saznanja da je u Zagrebu pokrenut studij dramaturgije u kojem studenti na prijemnom ispitu moraju pokazati zavidno znanje poznavanja zagrebačkoga kazališnoga repertoara, Gavran tjedno posjećuje zagrebačka kazališta i prati igrane predstave. Sve to urodilo je plodom kada je saznao da je primljen na Akademiju u Zagrebu. Na Akademiji su mu predavali ugledni profesori, među kojima bi svakako valjalo istaknuti Ivana Kušana, književnika čiji se utjecaj osjeća i u Gavranovim romanima za mlade. Već kao student treće godine napisao je tekst za dramu *Kreontova Antigona*, čija je premijera bila 22.12.1983. godine u uglednom kazalištu *Gavella*. Od tog trenutka, navodi Gavran u svojoj autobiografiji, "prestaje život mladića Mire Gavrana i počinje život književnika Mire Gavrana" (Gavran, 2008, str. 88).

Stijepo Mijović Kočan u svome radu, *Miro Gavran ili Hrvatska u Svijetu*, ističe značaj Mire Gavrana za Hrvatsku "po Gavranu mnogi su i čuli za Hrvatsku, a po njegovim kazališnim djelima je i »upoznali«" (Mijović Kočan, 2019, para. 2). Ovakvo stajalište nimalo ne čudi uzmemo li u obzir Gavranov osebujan uspjeh kako u proznom tako i u dramskom radu. O tome nam svjedoče prijevodi njegovoga stvaralaštva na čak četrdesetak jezika što ga čini najprevođenijim hrvatskim piscem (Mijović Kočan, 2019). O njegovoj nevjerojatnosti govori i više od 360 izvedenih premijera njegovih

dijela u svijetu, kao i kazališni festival *Gavranfest* pokrenut 2003. godine u slovačkoj Trnavi (Dakić, 2016; Mijović Kočan, 2019). *Gavranfest* predstavlja jedini kazališni festival posvećen živućem piscu izvan njegove domovine (Dakić, 2016). Osim u slovačkoj Trnavi (2003-2009), festivali samo njegovih kazališnih dijela postojali su i u poljskom Krakovu, 2013. godine, a danas postoje i u češkom Pragu, od 2016. godine, te u njemačkom Augsburgu, od veljače 2019. godine (Mijović Kočan, 2019). Na Malom Lošinju se od 2014. godine održavaju *Dani Teatra Gavran* čiji je on redovito počasni gost. *Teatar Gavran*, Gavranovo je kazalište kojega je pokrenuo i vodi od 2002. godine zajedno sa svojom suprugom, glumicom Mladenom Gavran i sinom Jakovom, također glumcem (Javor, 2012), koji "svake godine izvede jednu njegovu premijeru i dvadesetak repriza" (Gavran, 2008, str. 272).

Svojim dramskim tekstovima (*Urotnici*, *Muž moje žene*, *Ljubavi Georga Washingtona...*) uvrstio se u najznačajnije suvremene dramske pisce (Hranjec, 2006). Osim u dramskom svijetu za odrasle, veliki doprinos dao je i dječjoj sceni, u kojoj tekstovi većinom progovaraju o ljudskoj dobroti i završavaju sretno (Hranjec, 2006). Hranjec (2006) ističe i Gavranovu afirmaciju u književnosti kako za odrasle tako i za djecu, u kojoj se predstavlja najprije kao prozni pisac, osobito romana. O Gavranovom dječjem književnom opusu bit će riječ u nastavku rada.

Bogati opus književnih i kazališnih dijela, radijske, filmske i televizijske premijere donijele su mu i brojne uspjehe, počasti i nagrade (Mijović Kočan, 2019). Među njima valja istaknuti "dva značajna europska priznanja za svoj opus u cjelini: *Central European Time* 1999. godine, te priznanje *Europski krug za afirmaciju europskih vrijednosti u književnim tekstovima* 2003. godine" (Javor, 2012, str. 54). Spomenutom nagradom *Central European Time*, stekao je priznanje jednoga od najboljih srednjoeuropskih pisaca za cjelokupan opus (Javor, 2012). Također je, zbog humanih i etičkih vrijednosti koje zastupa u svojem stvaralaštvu namijenjenom djeci i mladima, 2010. i 2011. godine bio nominiran za nagradu ALMA (Astrid Lindgren Memorial Award) od strane Hrvatskoga centra za dječju knjigu u Knjižnicama grada Zagreba (Javor, 2012). "Nagradu ALMA ustanovila je vlada Kraljevine Švedske 2002. godine nakon smrti znamenite spisateljice", a dodjeljuje se svim živućim piscima i ilustratorima za "vrhunska umjetnička dostignuća i humane vrijednosti u duhu Astrid Lindgren" (Javor, 2012, str. 55).

Nadalje, Gavran je "kao diplomirani dramaturg-komparatist književnosti radio kao dramaturg Teatra ITD (1986-1989), a potom kao ravnatelj Teatra ITD (1989-1992)" (Gavran, 2008, str. 272). Također je bio pokretač i glavni urednik biltena *Kazališne novosti* od 1988. do 1990. te *Dramske biblioteke Teatra ITD* od 1989. do 1991. (Gavran, 2008). U sklopu Teatra ITD pokrenuo je i vodio scenu *Suvremena hrvatska drama* od 1990. do 1992. "na kojoj je u dvije godine debitiralo devetnaest hrvatskih dramatičara te nekolicina redatelja i glumaca" (Gavran, 2008, str. 272).

O njegovoj *veličini* svjedoči i činjenica da je izabran za dopisnog člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te da je član Ruske akademije književnosti i Slavenske akademije znanosti i umjetnosti u Bugarskoj (Mijović Kočan, 2019).

Iz svega navedenog može se uočiti da je Miro Gavran u svijetu ">>najprodavaniji<<, najkonkurentniji i daleko najbolji >>hrvatski proizvod<<, ako se poslužimo masmedijskim i konzumerističkim rječnikom koji u današnjem svijetu prevladava" (Mijović Kočan, 2019, para. 2).

4.1. DJEČJI KNJIŽEVNI OPUS MIRE GAVRANA

U književnome opusu Mire Gavrana značajno mjesto zauzima dječji roman, u čijem je središtu "mali čovjek školske dobi – klinac, dječak, tinejdžer, koji *pošteno živi svoje djetinjstvo* ne nanoseći zlo drugima" (Tiapko, 2016, str. 203). Iako je uvijek u središtu lik dječaka, djela nisu samo o njemu, čak nisu ni samo o drugoj djeci, nego i o odraslima kojima se kroz vizuru glavnoga lika prikazuje složenost ljudske prirode i međuljudskih odnosa (Tiapko, 2016). Tematika kojom se Gavran bavi u svojim romanima za djecu, okrenuta je svakodnevnom životu, a samim time ne libi se doticati i tabu tema koje su prema Težak (2016) tipičnije za adolescentski roman. No tabu temama Gavran ne daje središnju pažnju, već neku sasvim drukčiju funkciju (Težak, 2016). Gavranu nije namjera svoje junake voditi u tragediju za tragedijom (Težak, 1998), već stavljajući ih u različite ozbiljne životne situacije utjecati na "formiranje pozitivnog modela ponašanja mladog čovjeka" (Tiapko, 2016, str. 207).

Tiapko Gavrana opisuje kao dobronamjernog pisca koji "ne boji se raskrinkavati zlo i govoriti istinu o moralnim problemima suvremenoga života", ali s druge strane "on miri zaljubljene, vraća djeci roditelje, bjegunce domovima, osuđuje taštinu i egoizam,

pruži moralnu potporu bolesnicima", te pokazuje "koliko su ljubav, dobrota i prijateljstvo ljekoviti" (2006, str. 213). Kroz motiv ljubavi, kao središnji motiv u svim Gavranovim romanima za djecu (Težak 2016), iznose se istinski svakodnevni problemi, kako djece, tako i odraslih (Tiapko, 2016). Stoga, "ljubav i želja biti voljen zauzimaju ključno mjesto u životu mladog čovjeka te predstavljaju okosnicu svih dječjih romana Mire Gavrana" (Tiapko, 2016, str. 205). Na taj način, Gavran, "oblikuje vrstu dječjega ljubavnog romana koji je kompleksniji od tipičnoga ljubića" (Težak, 2016, str. 200). Upravo u tim svojim 'dječjim ljubićima' kako ih naziva Hranjec (Zima, 2011), Gavran se ne drži krutih pravila dječje književnosti te se gube "granice za dobne podjele njegovih djela koja uživaju veliku popularnost vjerojatno i zbog optimističkoga ozračja koje šire" (Težak, 2016, str. 200). Iz navedenoga razloga teško je razvrstati pojedine Gavranove romane na one dječje i nedječje. U vezi s navedenim javlja se i podijeljenost mišljenja oko svrstavanja Gavranovog prvog romana *Zaboravljeni sin ili anđeo iz Omorine*, objavljenoga 1989. godine, u dječju, odnosno, nedječju književnost (Zima, 2011). Dok ga Hitrec, u svom *Pregledu hrvatske dječje književnosti*, uvrštava u dječju književnost, Juliana Matanović i Dubravka Težak smatraju da je njegovo mjesto u nedječjoj književnosti (Zima, 2011). Ovakvo suprotno stajalište oko svrstavanje navedenoga romana ne iznenađuje, budući da je protagonist romana dvadesetogodišnji Mislav, a ne dijete koje je prema Hitrecu (2006) jedan od ključnih karakteristika dječjeg romana (Zima, 2011). S druge strane, opravdanje za svrstavanje *Zaboravljenoga sina* u dječju književnost pronalazimo u Mislavu kao glavnome liku sa svojom lakšom mentalnom retardacijom kojom njegova naracija odgovara dječjem govoru (Zima, 2011). Uz sve navedeno, Težak (2016) navodi kako je roman objavljen na način karakterističan nedječjem književnom sustavu: urednik, nakladnik, biblioteka. *Zaboravljeni sin*, jedan je od brojnih primjera literature kojoj je teško odrediti dobnu granicu njezinih recipijenta. Stoga, Zima u svome djelu *Kraći ljudi-povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, konstatira da je određivanje pripadnosti određenoga literarnoga djela dječjem ili nedječjem sustavu, jedan od najzanimljivijih teorijskih izazova (Težak, 2016). Zima (2011, str. 299) zaključuje da snažna socijalno/emocionalna suprotnost, izražena u Gavranovom romanu *Zaboravljeni sin*, nije karakteristična za njegove dječje romane. Budući da je, prema Težak (2016, str. 197) "jedna od bitnih razlika između dječjeg romana i onoga koji se piše za adolescente" tematski okvir, Gavranovi romani za djecu i mlade nemaju većih

razlika. Tako se primjerice u dječjem romanu *Profesorica iz snova*, glavni lik, četrnaestogodišnji tinejdžer, zaljubljuje u svoju profesoricu. Iako, zbog problematike koju obuhvaća, roman u početku ide u smjeru romana za mladež, zbog kraja u kojem protagonist ipak shvaća da takva ljubav nije moguća te istu otkriva u odnosu sa svojom vršnjakinjom, roman svoje mjesto pronalazi u dječjoj književnosti (Težak, 2016). S druge strane, roman *Pokušaj zaboraviti*, prema Težak (2016, str. 199), "djelomično nastavlja teme kojima se bavio u dječjim ljubavicima, ali naivnost prvih dječjih ljubavi upotpunjena je vrlo ozbiljnom i zapravo osjetljivom temom koja je poslužila za sagledavanje emotivnih i socijalnih reakcija na problem čime djelo dobiva na složenosti". Zbog navedenih razloga roman je "objavljen u biblioteci namijenjenoj tinejdžerima" (Težak, 2016, str. 198). Stoga, razlike između Gavranovih romana za djecu i mladež većinom su u smanjenoj dozi humora i ozbiljnijem tonu u romanima za mladež, dok s druge strane, i romani za mlade završavaju uvijek optimistično, s hepiendom, kao i romani za djecu (Težak, 2016). Slijedom navedenoga, u Gavranove dječje romane mogli bismo uvrstiti: "Svašta u mojoj glavi (1991.), Sretni dani (1994.), Kako je tata osvojio mamu (1994.), Halo, ljubavi (1994.), Oproštajno pismo (1994.) i Zaljubljen do ušiju (1994.)" (Zima, 2011; str. 299), te njegov posljednji objavljeni roman *Ljeto za pamćenje* (Gavran, 2015).

4.2. SPECIFIČNOSTI GAVRANOVOG DJEČJEG KNJIŽEVNOGA OPUSA

Miro Gavran, prema Težak (2016, str. 195) u "svojim djelima nadograđuje liniju realističkoga dječjeg romana kojoj su bitne odrednice dali Jagoda Truhelka kao začetnica, Mato Lovrak kao tvorac klasičnoga modela dječjega realističkog romana i Ivan Kušan kao autor koji je takav općeprihvaćeni model osuvremenio". Težak u nastavku svoga rada navodi Truhelkinu trilogiju u koju uvodi autobiografsku podlogu s realističkim načinom prikazivanja obiteljskoga života (Težak, 2016). Upravo je ta autobiografska podloga kako u Truhelkinom, tako i u Gavranovom romanu *Svašta u mojoj glavi*, jedna od njihovih zajedničkih karakteristika (Težak, 2016). Nadalje, baš kao i u Truhelkinjoj trilogiji (*Zlatni danci*, *Dusi domaćeg ognjišta*, *Bogorodičine trešnje*, *Crni i bijeli dani*) i u Gavranovom spomenutom dječjem romanu likovi su ti koji povezuju epizodičnu radnju (Težak, 2016). S druge strane, "Lovrak i Kušan označili su procvat romana (pripovijetke) u kojem se kao junaci pojavljuju djeca i koji se naziva romanom (pripovijetkom) o djetinjstvu" (Težak, 2016, str. 195). Gavran je

roman kao takav, s kompozicijski čvršće strukturiranom fabulom, preuzeo od svojih prethodnika te ga obogatio vlastitim specifičnim elementima (Težak, 2016). Posebnu razliku, između Gavrana s jedne strane te Lovraka i Kušana s druge strane, Težak (2016) vidi u različitim načinima postizanja napetosti unutar romana. Iako suvremeni dječji romani u sebi progovaraju o tabu temama, razlikuju se po izrazu i načinu iznošenja istoga. Upravo je u tome poseban Gavranov stil i način pisanja. Ispovjednim oblikom u svojim romanima namijenjenim djeci Gavran stavlja težište na emocije likova i njihovo psihološko proživljavanje, te u prikazivanju unosi veliku dozu humora i kada piše o teškim i ozbiljnim životnim temama (Težak, 2008). O specifičnostima u formi i pripovijedanju, utjecaju kazališta i stilu pisanja u Gavranovim dječjim romana bit će riječ u sljedećim potpoglavljima.

4.2.1 Forma

Prema Hrvatskoj enciklopediji riječ forma predstavlja "oblik, izgled, lik" (forma. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.), a u vezi s time u književnosti se forma odnosi na oblik i izgled sadržaja u djelu. Jedna od osnovnih karakteristika Gavranovog proznog opusa je upravo njegova želja da se odmah na početku, nerijetko već i u prvoj rečenici, otkrije forma pisanoga djela, ali i njegov cilj i namjena (Matanović, 1995). Tim postupkom, navodi Matanović (Gavran, 2008, str. 121), Gavranovi govornici, protagonisti, prepričavajući vlastite doživljaje, iskustva, sjećanja "postaju novom pričom koja različitim narativnim formulama naglašava istinitost izrečenog i otkriva neposredan kontakt što su ga oni kao govornici uspijevali ostvariti s izvorima svojim informacija". Tako na primjer u romanu *Svašta u mojoj glavi* Gavran već na prvoj stranici čitateljima otkriva namjenu, cilj i formu, odnosno da će protagonist ispričati/ispisati povijest svoga života u velikoj bilježnici, te da odrasli takvo djelo nazivaju memoarima. I u preostalim romanima protagonisti će, "dosljedno Gavranovom modelu, odmah otkriti razloge pisanja" (Gavran, 2008, str. 122). Slijedom navedenog prvi Gavranov roman *Zaboravljeni sin* pisan je u obliku Mislavovog dnevnika pomoću kojega nas Mislav upoznaje sa svojim životom, okolinom i obitelji (Javor, 2012). I u svome drugome adolescentskom romanu, *Pokušaj zaboraviti*, šesnaestogodišnja Anita povjerava se svome dnevniku u kojem iznosi svoju životnu traumu, silovanje (Hranjec, 2006). Također u dječjem romanu *Profesorica iz snova* dnevničkim zapisom saznajemo da se

glavni lik, četrnaestogodišnji pisac dnevnika, zaljubio u svoju profesoricu (Javor, 2012). Nadalje, u romanu *Oproštajno pismo*, glavni lik piše pismo svojem bratu te njime iznosi vlastitu priču i sadržaj romana (Težak, 2016), a u romanu *Kako smo lomili noge* dječak Filip piše sastavak za literarni natječaj u kojem čitatelje upoznaje sa Slavonijom, običajima i ljudima (Javor, 2012). Roman *Zaljubljen do ušiju* također ima zanimljivu formu, budući da se na posljednjim stranicama spomenutoga romana nalazi *Test dubine ljubavnoga jada*, odnosno, "test s pitanjima po uzoru na dječje časopise" (Javor, 2012, str. 53). Upravo u tim različitim oblicima ispovjedne forme djeteta, protagonist, čitatelje upoznaje s vlastitom percepcijom svijeta i osobnim iskustvima (Težak, 2016). U navedenom romanu, kao i u romanima *Sretni dani*, *Kako je tata osvojio mamu* i *Halo, ljubavi* cilj i namjena su želja i potreba glavnoga lika da čitatelju ispričava neki svoj događaj ili doživljaj (Zima, 2011). Iz navedenog se može zaključiti da Gavran u svojim djelima radnju formira u zanimljivim oblicima poput dnevnika, memoara, literarnog sastavka i pisma čime postiže uvjerljivost i intimnost.

4.2.2 Pripovijedanje

U svim svojim romanima Gavran nastoji opravdati razlog pripovijedanja i na taj način ostvariti, kako to naziva Julijana Matanović, pravo na pripovijedanje o vlastitom životu (Zima, 2011). Pripovijedanje se, u spomenutim Gavranovim romanima za djecu ostvaruje putem glavnog junaka koji iznosi sadržaj, odnosno događaje iz svojega života (Težak, 2016). Dakle, svi njegovi romani napisani su u prvome licu, a život o kojem pripovijedaju, kako navodi Zima (2011, str. 300), "nameće se kao tipičan, a ne ekskluzivan, kao općenit, neindividualiziran, što je i podudarno s predodžbom o djetetu i društvenim okolišem u svim dječjim romanima". Nadalje, pripovijedajući o sebi, likovi se dotiču i pripovijedanja o drugima. Matanović ističe Gavranovo impozantno pripovjedačko umijeće koje dolazi do izražaja u pripovijedanju glavnih aktera njegovih djela (Gavran, 2008). U vezi s navedenim djeca pripovijedaju s vlastitom logikom i shvaćanjem ozbiljnih životnih situacija. Kao primjer Matanović navodi odlomak iz Gavranove knjige *Kako smo lomili noge*: "Meni i Rikiju je bilo žao što nije došlo do bombardiranja. Gledali smo mi to kako to izgleda u ratnim filmovima, ali vjerojatno je 'uživo' mnogo uzbudljivije i zanimljivije" (Gavran, 2008, str. 123). Na taj način Gavran, životne poteškoće, prikazuje iz vizure djeteta pripovjedača, kojom također pokazuje i izvrsno poznavanje dječjega svijeta i psihe. Upravo zbog takvoga

dubokoga i istančanoga načina pripovijedanja, Hranjec (2006) opisuje Gavrana kao pisca s izražajnim osjećajem za predstavljanje psiholoških procesa u srcu i duši mladih ljudi, a njegovo stvaralaštvo smatra izuzetnim doprinosom hrvatskoj prozi.

Zbog opsežnosti u pripovijedanju Gavran poseže za romanom kao književnom vrstom, budući da forma pripovijetke nije dovoljna za iznošenje tematike njegovih dijela o kojoj će biti riječ u jednom od sljedećih poglavlja (Težak, 2016).

4.2.3 Utjecaj kazališta

Kako navodi Javor (2012, str. 53) "pisanju za mlade Miro Gavran okreće se kao kazališni čovjek i već etablirani dramski pisac", što se uvelike osjeća u njegovim romanima za djecu i mlade. Napetost u svojim romanima za djecu i mlade Gavran postiže stvaranjem umišljenih ili stvarnih dječjih problema, planiranjem rješavanja istih i na kraju postizanjem peripetija koje proizlaze iz njih (Težak, 2016). Takav pristup tipičan je u dramaturgiji. Problemi, koji se prikazuju u njegovim djelima te s kojima se susreću glavni likovi, odnosno djeca, najčešće su svađa roditelja, rješavanje njihovih razmirica, spajanje dvoje samaca i slično. Ovakav pristup stvaranju napetosti Gavrana uvelike razlikuje od Kušana i Lovraka koji napetost u svojim romanima postižu "svađama, sukobima, borbama pojedinaca ili grupa, skrivanjima, uhodarenjima, progonima" (Težak, 2016, str. 198).

S druge strane u načinu rješavanja problema također se osjeća utjecaj njegovoga kazališnoga rada, odnosno prepoznaju se elementi kazališne komike (Težak, 2016). Komika ima značajnu ulogu kako u njegovom dramskom radu, tako i u književnom. U dramskom svijetu, komedijom Gavran nastoji prikazati ljudima ne samo određene životne probleme, nego i njihova rješenja (Gavran, 2008). S druge strane, humor i komičnost bitna su karakteristika i u njegovim dječjim romanima, koji se postižu prikazivanjem razmišljanja i postupaka literarnih likova u teškim i ozbiljnim životnim situacijama. Tako primjerice u romanu *Svašta u mojoj* glavni lik Zvonimir, spontano, naivno i dječjački, opisuje životne prilike svoje simpatije Dubravke navodeći: "...Dubravkin tata ne živi s njima, on je u gradu Lepoglavi, gdje će biti još nekoliko godina, a koliko dugo, ne zna se. U toj Lepoglavi je zatvor, a on radi kao zatvorenik" (2013). Također, još jedna bitna sličnost između Gavranovih komedija i romana je sretan kraj (Gavran, 2008; Težak, 2016). Sretnim krajem Gavran nastoji uvjeriti

publiku i čitatelje, kroz dramske i literarne likove i njihove sudbine, da je moguć sretan kraj i u njihovom, vlastitom životu (Gavran, 2008). Sve navedeno dovodi do zaključka da je Gavran u svojem stvaralaštvu nastoji pedagoški djelovati na recipijente, probuditi suosjećanje u njima i pomoći im u prevladavanju osobnih problema.

4.2.4 Stil

"Gavranova dječja proza odlikuje se posebnom stilistikom" (Tiapko, 2016, str. 211). Kako navodi Matanović (Gavran, 2008) da je riječ o Gavranovom stvaralaštvu mogli bismo prepoznati i da kojim slučajem, odnosno pogreškom, izostaje njegovo ime na koricama djela. Posebnost njegovoga stvaralaštva za djecu je, osim navedenoga u prethodnim poglavljima, i u njegovom savršenom vladanju jezikom kao sredstvom prenošenja sadržaja (Tiapko, 2016). Tiapko u svojem radu naglašava pripovijedanje, odnosno prenošenje sadržaja, u prvome licu djeteta, u čiji govor Gavran spontano unosi školski žargonizam, to jest riječi koje povezuju generaciju pripovjedača te takvim pristupom vješto osvaja svoju publiku. Publiku također osvaja i svojim humorom i brojnim smiješnim usporedbama, metaforama, usklicima i poštapalicama (Tiapko, 2016). Tako u romanu *Zaljubljen do ušiju* komad predstavlja djevojku: *Htio bih da ona bude moj komad* (Gavran, 2010, str. 77). Na taj način, Gavran se jezičnim izrazima približava recipijentima svojih dječjih književnih djela, ne zlorabeći razgovorni stil, budući da je njegov tinejdžer "inteligentno i lijepo odgojeno biće koje slobodno i emotivno razgovara s čitateljima o svemu, ali bez vulgarizama, nepristojnosti, pogrđnih riječi i psovki" (Tiapko, 2016, str. 213).

5. TABU TEME U DJEČJIM ROMANIMA MIRE GAVRANA

Gruić u svome radu *Društveno-aktualne i teške teme u kazalištu za djecu i mlade* (Bržen, Majhut, 2011, str. 121) citira Levyja: "kao najzloćudnije laži prepoznaju se one koje ne priznaju mračnu stranu života, ili zapravo nijanse života, jer time uskraćuju mladima informacije o ljudskosti koje im trebaju za život". Pod tim laganjem misli se na uljepšani prikaz realnosti. Život nije *med i mlijeko*, on sa sobom nosi jako puno problema s kojima se djeca susreću od svojega rođenja. Stoga, odgađati govoriti o problemima može za sobom ostaviti samo negativne posljedice. Progovaranjem o tabuima djeca uviđaju da se takve stvari događaju, ali s druge strane i da se rješavaju. O tabuima se može govoriti izravno, na način da su stavljeni u središnji plan sadržaja, ili poput Gavrana, spontano kroz motiv ljubavi kao glavni motiv djela, progovarati o gorkim stranama života. Gavran ističe da "roman mora uzimati iz života da bi mogao djelovati životno" (Gavran, 2008, str. 17). Stoga, Gavran svojim recipijentima progovara o životu sa svim njegovim prilikama i neprilikama, ali pod krinkom ljubavne tematike i velike doze humora. Ljubav je prema Gavranu (2008) najbitnija čežnja, ona pokreće svakog čovjeka i svaki čovjek je tu zbog nje. Težak (1996) ističe da je motiv ljubavi već stoljećima prevladavajući motiv u književnosti u svim svojim oblicima. Uzme li se u obzir da djeca u predškolskoj dobi već pokazuju međusobno simpatiziranje, ne čudi ni činjenica da je motiv ljubavi sve češći i zastupljeniji i u dječjoj književnosti (Težak, 1996). U početku je ljubav bila sporedna tema, da bi se posljednjih godina motivom ljubavi, kao dominantnim motivom u dječjoj književnosti, počeli baviti brojni pisci za djecu (Brekalo, 2015). Upravo se u takve pisce, koji u svim svojim romanima za djecu pišu o nekom obliku ljubavi, ubraja i Gavran sa svojim dječjim romanima. Na koji način je u njima upriličio i suvremene, tabu teme, biti će prikazano na odabranim romanima: *Sretni dani*, *Zaljubljen do ušiju* i *Svašta u mojoj glavi*.

6. PRIKAZIVANJE TABUA KROZ LJUBAVNI TEMATSKI OKVIR

6.1. Na primjeru romana *Sretni dani*

Samohrani roditelji česta su pojava u današnjem, suvremenom društvu, a samim time i djeca koja u svojem odrastanju osjećaju prazninu kao posljedicu istoga. Prema podacima u Hrvatskoj svaki četvrti brak se raspadne, stoga brojna djeca žive u obiteljima sa samo jednim roditeljem (Đerđ, 2016). O obiteljskim problemima, rastavi braka ili 'pak njegovom ponovnom sklapanju, odrasli i danas nerado govore, a u dječjim glavama se nagomilavaju brojna pitanja, nedoumice i nezadovoljstva. U svojem razgovoru s Dianom Zalar, Gavran iznosi mišljenje da će se, s obzirom na suvremena zbivanja u društvu te probleme koji postaju sve veći i kompleksniji, morati svjedočiti u književnosti. Odnosno, prema Gavranu književnost "ni jednu sastavnicu života ne bi smjela prešućivati ili zaobilaziti" (Đerđ, 2016, str. 53). Vidjeti da nisi sam, da ono kroz što prolaziš prolazi i netko drugi i da ono što te muči i boli ima svoje rješenje, pozitivne su posljedice knjiga, a među njima i Gavranovih romana za djecu. U svoje dječje romane Gavran je uspješno afirmirao ključne motive kao što su ljubav, prijateljstvo i obitelj, na čijim je temeljima i izgradio navedena djela (Hranjec, 2006).

Sretni dani, upravo je jedan od takvih dječjih romana koji u sebi progovara o navedenoj problematici, zaogrnutoj temom o ljubavi i prijateljstvu. Uz veliku dozu humora, dječjih peripetija i naivnih razmišljanja, Gavran je izvrsno prikazao svijet iz dječje perspektive te progovorio o tabu temi necjelovitih obitelji.

Pero i Jurica, protagonisti romana, najbolji su prijatelji u petom razredu koji su odlučili spojiti Perinu majku, udovicu i Juričinog oca, samca, kojega je žene ostavila i otišla živjeti s novim mužem u Argentinu. Na taj način Gavran je ravnopravno s dječjim junacima, stavio i starije, odnosno njihove roditelje (Hranjec, 2006). Ali ono što je specifično, za odnos među odraslima, kao i za njihove uspjehe i ostvaraje, zaslužna su djeca. Predodžba o djetetu kao takvom se mijenja, prikazuju se slabosti roditelja, a s druge strane sposobnost djeteta, koje je svojom dječjačkom naivnošću i neiskvarenošću u stanju popraviti narušene odnose odraslih (Zima, 2011).

Drugi važni čimbenik, koji je ključ uspjeha u Gavranovim romanima je prijateljstvo. Već na prvoj stranici knjige pisac otkriva koliko je glavnom liku važan njegov prijatelj:

Najvažnija stvar na svijetu je prijateljstvo. Kad stekneš dobrog prijatelja život ti postaje lakši i ljepši. Najbolji dokaz za to je Jurica (Gavran, 2008, str. 5). Tim uvodom autor ističe važnost prijatelja u našim životima, a nastavkom u svojem romanu dokazuje kako je pravi prijatelj oslonac u životu, suputnik u nevolji, savjetnik u ljubavi i potpora u teškim životnim situacijama. Uz prijateljevu pomoć i savjete, protagonist romana će uspjeti skupiti hrabrosti pronaći ljubav za svoju majku te na taj način sebi *osigurati* oca i riješiti se svoga glavnoga problema, ali s druge strane i prići svojoj simpatiji. Treći, najvažniji čimbenik, koji je važan kako za prezentiranje problema, tako i za donošenje pouke na kraju knjige, za Gavrana je ljubav. U cijeloj knjizi miješaju se različiti oblici ljubavi, poput ljubavi prema prijatelju, ljubavi majke prema djetetu, ljubavi oca prema djetetu, ljubavi prema vršnjakinji. Također, iako je riječ o dječjem romanu, Gavran se ne ustručava govoriti i o ljubavi odraslih, koja je uvijek, u njegovim djelima, produkt dječje želje, utjecaja i truda. Odnosno u Gavranovim romanima dijete je posrednik u ljubavi među odraslima (Zima, 2011, str. 300).

Prvi navedeni oblik ljubavi prikazan je u prijateljskom odnosu Pere i Jurice. Ne postoji ta stvar na koju jedan pravi prijatelj ne bi pristao kako bi pomogao drugome. Takav je slučaj i s Perom i Juricom. Nakon što se Pero požali Jurici da želi oca, njih dvojica zajedno, naivno i dječjački, pokušavaju pronaći rješenje za navedeni problem. Pa tako dolaze i do rješenja: *Čuj, ovdje u mojoj zgradi živi jedan čovjek koji se nikada nije ženio. On se zove striček Ivo, stvarno je simpatičan čovjek i mogao bi ti biti dobar otac* (Gavran, 2008, str. 32). Tim savjetom dječaci *uranjaju u more problema* koji se vežu jedan na drugoga. Tako Pero, kako bi upoznao majku s vodoinstalaterom Ivom, na preporuku svoga prijatelja Jurice, radi kvar na slavini te time osigurava Ivinu posjet u njihovom stanu. *S njim zajedno, u hodnik je ušao i snažan miris loše rakije* (Gavran, 2008, str. 36). Gavran se ne libi doticati i loših navika odraslih, prikazujući ih uvijek u negativnom svjetlu. Nakon prvoga neuspjeloga pokušaja, koji je kao posljedicu imao i gubitak novogodišnjeg poklona budući da je majka novcima za poklon platila popravak slavine, dječaci odmah smišljaju novi plan. Tiapko (2016, str. 204) ističe da je Gavran "veliki majstor brzog, intrigirajućeg zapleta koji potom dinamično (energično) raspleće, stavljajući svoje likove u razne okolnosti i ne dajući čitatelju *da prevede dah*". Na taj način, dječjim peripetijama, pokušajima koji ne uspijevaju pa

rezultiraju novim pokušajima, Gavran postiže napetost u svojim dječjim romanima (Težak, 2016).

Drugi oblik ljubavi koji je prisutan u romanu je ljubav roditelja prema djeci. Takva ljubav, navodi Čičko (1998) ne može se steći, kontrolirati niti stvoriti. Ona ili postoji ili je nema. U vezi s navedenim, djeci samohranih roditelja, nitko i ništa ne može zamijeniti onu prazninu koju osjećaju prema drugom roditelju koji nije prisutan u njihovome životu. Uočavajući odnose unutar drugih obitelji, djeca prepoznaju ono što njima nedostaje. Tako je Pero u odnosu sa svojim prijateljem Juricom, spoznao koliko mu nedostaje otac u obitelji, dok je s druge strane Jurica osvijestio koliko mu nedostaje majka u obitelji. No taj problem nepotpune obitelji protagonisti ne doživljavaju kao i odrasli. Oni razmišljaju kao i većina druge djece. Tako Pero, svoju potrebu za ocem ne vidi u nedostatku autoriteta, pokazivanja pravog puta ili poučavanja, kako navodi Čičko u svojem radu *Mislim, da te volim...* (1998). Njemu je otac potreban iz jednostavnijih, djetetu razumljivih razloga. *Ja želim tatu s kojim mogu razgovarati o muškim stvarima, s kojim ću ići na tekme, koji će biti tata, shvaćaš...* (Gavran, 2008, str. 48). S druge strane, dječak Jurica želi majku koja će znati kuhati, baš poput Perine majke. Ovakvi motivi i razlozi za pronalazak partnera ili partnerice djeci su poznati i shvatljivi.

Treći oblik ljubavi koji pronalazimo u navedenom romanu je ljubav prema vršnjakinji. Specifično za sve Gavranove dječje romane je upravo ljubav prema vršnjakinji. "Bez obzira na dob (uzrast) junak svih tih romana nalazi se u permanentnom stanju očajne zaljubljenosti koja ga zasljepljuje" (Tiapko, 2016, str. 204). Tako se i u romanu *Sretni dani* dječaci Pero i Jurica zaljubljuju u svoje vršnjakinje te iznose težinu takvoga osjećaja: *To nije mala stvar. Sad smo u najboljim godinama za zaljubiti se. Ja na Dinku mislim svaki dan. – I ja na Tihanu* (Gavran, 2008, str. 8). Zima (2011, str. 299) navodi kako je ta ljubav, "nakon duge neizvjesnosti protagonista, u svim romanima na kraju uzvraćena". Već u prvom poglavlju, naslovljenom *TAJNA*, dječaci se povjeravaju jedan drugome tko im je simpatija. Gavran, poznajući u tančine preokupacije i interese djece, kroz dijaloge pripovjedača s drugim književnim likovima, otvoreno razgovara s njima (Tiapko, 2016). Kroz dijalog dječaka, Gavranovi čitatelji mogu puno toga osvijestiti i naučiti. Pravom prijatelju se moraš moći povjeriti: *Pero, prijatelji ne smiju imati tajne* (Gavran, 2008, str. 7). Pravi prijatelj će te uvijek podržati i ohrabriti: *A što*

misliš sviđam li se ja Tihani?...Ako joj se i ne sviđaš u ovome trenutku, potrudi se da joj se sviđiš (Gavran, 2008, str. 9). I na kraju, pravi prijatelj ti neće dopustiti da odustaneš od svojih snova prije nego što ih probaš ostvariti: *Što imam pokušavati, kad je sve očito. Osim toga, čak me i ne pozdravlja- rekoh ja...Čekaj, stani. Ja ću pozvati Dinku na ples, ako ti obećaš da ćeš pristupiti Tihani* (Gavran, 2008, str. 83-84).

Posljednji prisutni oblik ljubavi, ljubav odraslih koja je nastala kao posljedica dječjih želja, prepoznavamo u zarukama Perine majke Marije i Juričinom oca Božidara. Na taj način djeca "svojom domišljatošću uspijevaju zbližiti mamu i tatu i tako pripomoći stvaranju jedne nove sretne obitelji" (Čičko, 1998, str. 29). Oni su tim činom sebi i svojim roditeljima pružili sreću te pokazali kako se ljubav uvijek temelji na davanju i uzimanju. Kad uzimaš znači da si voljen, a kad daješ znači da voliš (Čičko, 1998).

Gavrana, kao dobrog poznavatelja dječje psihologije, opisala je Tiapko (2016) u svojem radu te istaknula njegovu sposobnost da neprimjetno i nenametljivo utječe na pozitivno i moralno oblikovanje mladoga čitatelja. Koristeći se humorom i smiješnim postupcima književnih likova, prikazuje ozbiljne probleme (Težak, 2016). U vezi s navedenim u knjizi *Sretni dani* progovara o djeci bez jednoga roditelja, dotiče se alkoholizma (vodoinstalater Ivo), rastave braka (Perina tetka i tetak), prikazuje devijantno ponašanje dječaka koje proizlazi iz dječje težnje za cjelovitom obitelji i drugo. Tiapko (2016) također navodi kako osjećaj zaljubljenosti često odvodi glavnoga lika s pravoga puta. Unatoč brojnoj navedenoj problematici koju obuhvaća u sebi, djelom dominira ljubavna tematika koja, kao i u drugim Gavranovim romanima, završava hepiendom noseći sa sobom snažne poruke mladima. U vezi s navedenim na kraju romana *Sretni dani*, Gavran, kroz Peru kao pripovjedača navedenoga djela, svojim čitateljima prenosi važne životne vrijednosti:

Sada, nakon svega, znadem da su u životu najvažnije dvije stvari: prijateljstvo i ljubav. Zahvaljujući prijateljstvu s Juricom, profurao sam s Tihanom, a moja mama je profurala sa stričekom Božidarom. Zahvaljujući maminoj i Božidarovoj ljubavi dobio sam oca i prijatelja. Zahvaljujući ljubavi i prijateljstvu, za našu obitelj počeli su sretni dani. (Gavran, 2008, str. 102-103)

6.2. Na primjeru *Zaljubljen do ušiju*

Uz necjelovite obitelji, česta pojava u obitelji je i alkoholizam. Riječ je također o tabuu koji odrasli nerijetko pokušavaju staviti pod tepih. Upravo je jedna od takvih obitelji koja se suočava s navedenim problemom i obitelj dječaka Maria, naizgled uspješna i uzorna obitelj u kojoj zaposleni otac časnik u Hrvatskoj vojsci i majka knjižničarka imaju troje djece, zdravih i odličnih učenika. Gavran navedenu obitelj smješta u roman *Zaljubljen do ušiju* koji svojim tematskim okvirom, naslovnicom i koricama čitatelje ne nagovještava da će u sebi progovoriti i o navedenom problemu modernoga društva, odnosno problemu alkoholizma koji je, kako navodi Tiapko (2016, str. 11) "često skriven od očiju javnosti, ali razorno djeluje na obitelj i unesrećuje djecu". Problemi alkoholizma i preljuba u djelo su uvedeni u Gavranovom stilu, odnosno "ti problemi neće biti centralni, nego imaju funkciju početnog impulsa za razvoj dječjeg ljubavnog romana" (Težak, 2016, str. 197). Da će biti riječ o ljubavnome romanu, autor je svojim čitateljima dao naslutiti već u prvim rečenicama: *Ta ljubav je zaista čudna pojava. Posve mi je izmijenila život i više ništa nije isto kao prije* (Gavran, 2010, str. 7). Važnost u otkrivanju forme i razloga ispisivanja teksta u Gavranovim prvim stranicama romana uočila je Juliana Matanović (Gavran, 2008). U vezi s navedenim, Gavran već na drugoj stranici svojim recipijentima nagovještava da će im pripovijedati kako se zaljubio u Lanu, odnosno što je prethodilo tom zaljubljanju.

Možda je ipak najbolje da se vratim malo u prošlost i da počnem pripovijedati od početka, a ne ovako iz sredine. Vratit ću se u dane prije našeg preseljenja u Zagreb, u dane dok smo još živjeli u Novoj Gradiški, i dok nisam mogao ni naslutiti da će mi jedna mala crnokosa Zagrepčanka izmijeniti život. (Gavran, 2010, str. 8)

Kao i u prethodnom analiziranom romanu i roman *Zaljubljen do ušiju* pripovijest je glavnog lika, dječaka Maria, o njegovoj velikoj ljubavi – Lani, koja je kao i kod dječaka Pera, glavnog lika djela *Sretni dani*, ogromna, u početku bolna, ali na kraju ipak uzvrćena. Budući da se Gavranovi romani zasnivaju na emocijama likova i njihovim psihološkom proživljavanju (Težak, 2008), u navedenom romanu pratimo razmišljanja, promjene raspoloženja i ponašanja te krize glavnoga junaka Maria prouzrokovane nesretnom zaljubljenošću. Kako bi ispriповjedio svoju ljubavnu priču,

pripovjedač se vraća u prošlost te čitatelje upoznaje s obiteljskim prilikama, ili bolje rečeno neprilikama koje su ga dovele do upoznavanja s Lanom, ali također upoznaje ih i sa svojim prijateljima koji kao i u ostalim Gavranovim romanima imaju jako veliki utjecaj i ulogu u životu glavnoga lika.

Obitelj je, u romanu *Zaljubljen do ušiju*, pokretač problematiziranja tabua. Njome autor prikazuje zamršene odnose članova i poteškoće s kojima se susreću. U tome se prepoznaju sličnosti romana *Sretni dani* i *Zaljubljen do ušiju*. Čičko (1998) navodi kako takvi loši odnosi često mogu poremetiti psihičku ravnotežu djece, budući da je riječ o osjetljivoj skupini društva. Gavran takve posljedice kroz humorističan, ublažen i djeci svojstven način prikazuje u svojim djelima. Tako kao posljedicu majke alkoholičarke u obitelji navodi kako djeca ostaju bez ručka: *Sljedećih dana mama je sve više pila, a tata je sve kasnije dolazio kući. Umjesto slasnih maminih objeda, tih dana jeli smo Anitine vježbe na temu prženi krumpir, jaja na oko i tužni omlet.* (Gavran, 2010, str. 20). No, budući da Gavranu nije namjera voditi svoje junake u tragediju za tragedijom (Težak, 1998), drastičnih posljedica u romanima nema, a da se problemi uvijek uspijevaju riješiti svjedoči i hepiend u svim njegovim djelima (Gavran, 2008). Osim što čitateljima jasno prikazuje probleme, ne ustručava se govoriti i o uzroku koji je doveo do određenoga ponašanja. Na taj način majčine postupke navodi kao posljedicu nezadovoljstva življenja u malome gradu koji joj ne pruža mogućnosti kao Zagreb.

E, kako bi bilo lijepo da živimo u Zagrebu, gdje svake večeri možeš ići u jedno od deset kazališta, gdje svakog petka imaš Književni petak i toliko kulturnih sadržaja – reče mama. – Ajde, ne pričaj gluposti. Ljepše se živjeti u Slavoniji nego u Zagrebu sto puta. Dosta mi je bilo Zagreba dok sam studirao, ne bih više nizašto na svijetu živio u velikom gradu. Nema ljepšeg na svijetu od slavonske šume i prirode – uzvratila joj tata. Mama slegne ramenima i ode u svoju sobu potražiti razumijevanje u boci rakije. (Gavran, 2010, str. 15)

Navedena posljedica majčinoga nezadovoljstva, alkoholizam, s druge strane uzrokuje tatino nezadovoljstvo majčinim ponašanjem te rezultira njegovim pronalaženjem ljubavnice: *Vidiš, sine, ja sam mamu uvijek volio, ali kad imaš kod kuće ženu koja... koju ne cijeniš, onda počneš gledati druge žene, shvaćaš. – A zašto je ne cijeniš? – Zapitah. – Zato jer pije – objasni tata.*

Na taj način Gavran ne nastoji opravdati navedena negativna ponašanja, već ukazati da su, nezadovoljstvo i nerazumijevanje najčešće uzroci problemima u obitelji te da se isti rješavaju razgovorom. Budući da dijete, odnosno protagonist, u njegovim romanima "popravlja narušene emocionalne odnose među odraslima" (Zima, 2011, str. 300), upravo je dječak Mario taj koji je svojim ozbiljnim razgovorom s roditeljima spasio svoju obitelj od propadanja:

Čekaj, molim te, sjedni ovdje, htio bih nešto popričati s tobom i tatom. – S nama?! – u glas uzviknuše mama i tata. – Da, s vama dvoma, s mojim roditeljima...Eto samo vam želim reći da nisam zadovoljan vama kao roditeljima. Mislim da time kako se ponašate ne zaslužujete moje poštovanje... (Gavran, 2010, str. 23-24)

Pitanjem: *-E sad, mene zanima zašto se u ovoj kući mora tako živjeti, zašto vas dvoje stalno činite neke gluposti?* (Gavran, 2010, str. 25) pripovjedač započinje razgovor o problemu, a upravo tim razgovorom donosi se i rješenje problema. Gavran pozitivne posljedice razgovora kao sredstva za rješavanje problema navodi promjenom obiteljskog ozračja u Marijevom životu: *Mama je prestala piti zauvijek. Tata je prestao trčati za drugim ženama zauvijek i sad često mami kupuje cvijeće. Moj brat i moja sestra su i dalje odlični učenici. Jednom rječju, postali smo uzorna obitelj* (Gavran, 2010, str. 30). Prikazanim raspletom Gavran pokazuje sličnost sa svojim dramskim djelovanjem u kojem svojim gledateljima, u ovom slučaju čitateljima, ne prikazuje samo probleme nego i rješenja koja likovi pronalaze (Gavran, 2008). Specifično za njegove dječje romane je da rješenja upravo donose djeca. Relativno lako rješenje za probleme odraslih, preseljenje u Zagreb uz majčino obećanje da neće više piti i očevo da neće imati ljubavnice, prouzročilo je veliki problem za dječaka Maria (Težak, 2016). Tim rješenjem Gavran se okreće glavnoj temi romana – ljubavi prema djevojčici Lani, zbog koje je protagonist i započeo s pripovijedanjem.

Djevojčica Lana je velika Marijeva ljubav te kako navodi Zima (2011, str. 299), poput svih dječjih ljubavi u Gavranovim romanima, ona je "iznimna, golema i posve nova". Lana je tako nešto najljepše što je pripovjedač vidio u svojem životu: *O Bože, pa ona se meni sviđa – sinu mi kroz glavu. – Ona je tako lijepa, ona je najljepša djevojčica za svijetu. Ta kratka crna kosa, te velike crne oči, taj prčasti nosić, pa to je savršenstvo prirode* (Gavran, 2010, str. 34). Tu veliku vijest o zaljubljenosti, Mario je morao

povjeriti svojem prijatelju Oliveru, isto kao što se Pero morao povjerio Jurici u romanu *Sretni dani*. Time se u roman uvodi, uz ljubav koja pokreće svu radnju i obitelj koja problematizira djelo, treći motiv svih Gavranovih dječji romana, to jest prijateljstvo. Prijateljstvo je spona između glavnog lika i njegove odabranice. Pravi prijatelj uvijek, svojim savjetima, pruža, ako ne izlaz, onda barem nadu. Tako se Mario, nakon što je odlučio da više neće voljeti Lanu: *Neću je više voljeti, praviti ću se da je ne primjećujem. Neću je gledati na satovima i praviti budalu od sebe* (Gavran, 2010, str. 48), sjetio da bi mu prijateljevi savjeti ipak mogli pomoći u rješavanju problema: *Kad je čovjeku najteže, sjeti se svojih prijatelja. Bez njih bi nam život bio prazan i besmislen. Tako sam se i ja sjetio svog prijatelja Pave* (Gavran, 2010, str. 77). Prijateljev savjet, da privuče Laninu pažnju lošim ocjenama i ponašanjem u školi, Mario doživljava kao rješavanje svoga problema: *A shvatio sam i to da se bez dobre strategije ne može osvojiti djevojčica, baš kao što se u ratu ne može osvojiti neprijateljski položaj* (Gavran, 2010, str. 79). Tim savjetom, tipično za Gavranove dječje romane "uzoran učenik, ponos roditelja i škole, iznenada za odrasle počinje činiti gluposti i lude postupke" (Tiapko, 2016, str. 204). Tako i Mario, odluči pogoršati svoje ocjene u školi te na taj način zadiviti Lanu: *Svi su me gledali kao da sam pao s kruške. Ipak nije uobičajeno da odličan učenik u samo jednom danu dobije dvije jedinice. A meni je najviše godilo to što sam u Laninim očima otkrio zaprepaštenje* (Gavran, 2010, str. 82). Činjenje gluposti primjećuje se i u nizu drugih ludih postupaka koje je Mario učinio kako bi zadivio djevojčicu u koju je zaljubljen. Pa tako podvaljuje Grgi, dječaku za kojega misli da je u vezi s Lanom, papar na kruh s pekmezom. Gavran ipak svojim recipijentima ne ostaje dužan prikazati posljedice činjenja gluposti. Tako Mario, osim što nije osvojio Lanu, još je dobio i zabranu odlaska na školski izlet. Također pokazuje im da je upravo iskrenost ključ uspjeha. Tek kada je, putem pisma, dječak Mario priznao djevojčici Lani da je zaljubljen u nju, ona mu je također uzvratila svoje osjećaje koje gaji prema njemu. Ukazala mu je da sve gluposti i ludosti koje je činio su je odbijale od njega. Mario je zauzvrat obećao da će popraviti i svoje ponašanje i ocjene u školi. *Ja sam se bacio na učenje i u dva tjedna uspio sam ispraviti sve jedinice. U ta dva tjedna Lana sa mnom nije progovorila ni jedne jedine riječi – baš kako je i obećala u svome pismu* (Gavran, 2010, str. 133).

Roman *Zaljubljen do ušiju*, kao i roman *Sretni dani*, progovara o snažnoj složenosti međuljudskih odnosa. U kolikoj su mjeri obiteljski problemi utjecali na dječaka Maria, autor je slikovito prikazao kroz preseljene u Zagreb s kojim je dječaku došlo i bolno zaljubljanje. Iako su u pozadini tabu teme alkoholizma i prevare, Gavran ističe važnost razgovora u rješavanju problema, a obraćanjem baki svoje čitatelje potiče da se i sami u takvim situacijama hrabro obraćaju odraslama, koji im svojim savjetima zasigurno mogu pomoći.

6.3. Na primjeru Svašta u mojoj glavi

Svašta u mojoj glavi, kao i prethodno analizirana djela, roman je koji govori o ljubavi dječaka Zvonimira prema djevojčici, njegovoj vršnjakinji, Dubravki. Ta velika ljubav koja je prisutna u svim Gavranovim romanima za djecu pokreće Zvonimira da napiše memoare, a samim time i upozna čitatelje sa svojim životom. Kroz memoare, pripovijedajući o vlastitom životu, protagonist, dječak Zvonimir, dotiče se i ostalih ljudi u svojem selu i njihovih života, odnosno, kako navodi Taipko (2016), upoznaje čitatelje sa svime što se događa u njemu i oko njega. *Najbolji su oni memoari u kojima je pisac do kraja iskren, u kojima ništa ne uljepšava, u kojima nam pisac s jednakom uvjerljivošću prikazuje svoje vrline i svoje slabosti* (Gavran, 2013, str. 18). Ovakva izjava, koju je Zvonimiru rekao njegov otac Luka, kao da je i Gavranova misao vodilja u pisanju. Na taj način Gavran realno oslikavajući živote svojih likova, vješto i nenametljivo ulazi u problematiku djela, te prikazuje različite tipove obitelji u društvu; Zvonimirovu obitelj, punu ljubavi, sloge i razumijevanja s jedne strane, ali i druge obitelji koje nisu tako složne kao Zvonimirova. U njima, nesložnim obiteljima, "uvijek postoji neki inkomodator koji ometa sreću i mir obitelji" (Taipko, 2016, str. 208). Tako u obitelji Zvonimirovoga strica Filipa, Filip je negativac koji svojim alkoholizmom narušava obiteljski sklad: *Zabava se malo pokvarila tek kad je stric popio puno rakije, pa je povratio na tepih – što mu moja mama nikada više nije zaboravila* (Gavran, 2013, str. 12). Stric je, s druge strane, i preljubnik koji je zamalo uništio obitelj odlučivši živjeti sa svojom ljubavnicom: *To se sve odnosilo na moga strica koji je ostavio moju strinu, i odlučio živjeti u Novoj Gradiški sa svojom ljubavnicom, onako na divlje* (Gavran, 2013, str. 116). Osim s članovima svoje šire obitelji, Zvonimir se u svojim memoarima dotiče i drugih stanovnika Omorine, pa tako čitatelje upoznaje i s Brankom, kriminalcem koji je namjerno palio tuđe kuće kako bi, nakon što izgasi

požar, bio hvaljen i stekao titulu heroja sela. Naravno, kao i svako kriminalno ponašanje u Gavranovim romanima i ovo biva otkriveno: *Mileva se zaklonila iza šljive što će taj, a on uze iz džepa šibice, dohvati malo slame, zapali i podmetnu pod šagalj* (Gavran, 2013, str. 33), te s velikim posljedicama: *Ali, Branko od srama nije mogao izići pred narod za koji više nije bio heroj. Ispekao se na svom rođenom plamenu* (Gavran, 2013, str. 35). Uz Branka stanovnici Omorine su i Andrija, čovjek koji je odležao pet godina u zatvoru zbog ubojstva maloljetnoga djeteta, te Radojka, žena koja služi mnogim muškarcima: *Njoj često dolaze u posjet muškarci iz drugih sela. Uvijek dolaze noću, da ih tko ne prepozna* (Gavran, 2013, str. 113). Kao posljedicu takvog nemoralnoga ponašanja autor navodi socijalnu odbačenost: *Radojka nema muža ni djece, njeno se ime često spominje u razgovoru, i onda se na njen račun prave razne šale* (Gavran, 2013, str. 112). Uvodeći u djelo lik Mladena, najboljeg Zvonimirovoga prijatelja, Gavran progovara i o djetetu bez roditelja: *Mladen nema roditelje, on živi s bakom. Tata i mama su mu stradali u sudaru vlakova kad su Mladenu bile samo dvije godine* (Gavran, 2013, str. 69). Motiv smrti autor je također više puta uveo u djelo. Prema vrstama smrti u prozi za djecu i mladež (Haramija, 2002), u romanu *Svašta u mojoj glavi* prepoznajemo dva različita oblika smrti: smrt zbog nesreće (Mladenovi roditelji koji su poginuli u sudaru vlakova) i smrt kao posljedica zločina (primjerice, Dubravkin otac koji u alkoholiziranom stanju ubija čovjeka u gostionici te Andrija koji je ubio maloljetno dijete). Također autor se dotiče pitanja samoubojstva: *Noć nakon stričevog povratka, moja strina se pokušala objesiti na tavanu* (Gavran, 2013, str. 123). Smrt zbog samoubojstva, "koje u pravilu ne završava smrću", kako naglašava Haramija (2002, str. 36) znači "poziv za pomoć okoline". Navedeni pokušaj samoubojstva rezultat je stričevoga nepoštovanja prema njegovoj ženi (preljub, problem s alkoholom). Autor na taj način kao da apelira svojim čitateljima koliko ozbiljne posljedice mogu nositi problemi sa sobom, ako se pravovremeno ne riješe. Iako citirani dijelovi romana obuhvaćajući tabue navode čitatelja rada na promišljanje da je riječ o nedječjoj literaturi odnosno problemskom romanu, treba se uzeti u obzir način na koji ih je autor uveo, to jest da isti, kako navodi Težak (2016), nemaju središnju funkciju, nego služe samo kao podloga za prezentiranje ljubavne tematike. Kao i u romanima *Sretni dani* i *Zaljubljen do ušiju*, djelo *Svašta u mojoj glavi* pripada 'dječjem ljubiću', u kojemu se isprepliću tri, za Gavrana, neizostavna motiva: ljubav, obitelj i prijateljstvo (Težak, 2016).

Ljubav je glavni motiv svih Gavranovih romana, te samim time pokretač radnje. Svojestveno Gavranovom načinu pisanja, poticaj za pripovijedanje o vlastitom životu Zvonimiru je djevojčica Dubravka, koja je kao i svim drugim protagonistima u romanima, najljepša djevojčica na svijetu: *A ja imam djevojku koja u stvari nije moja djevojka jer me izbjegava, ali se nadam da će jednog dana postati moja. Ona se zove Dubravka i ide sa mnom u isti razred i ona je najljepša na svijetu* (Gavran, 2013, str. 15). Ona je razlog njegovoga pisanja memoara:

Kad napišem memoare i kad ih pokažem Dubravki, uvjeren sam, ona će u čudu zastati i shvatiti da nisam kao drugi dečki. Zvoljet će me i postati moja djevojka, a jednoga dana i žena. Drugi razlog za pisanje memoara je taj skupi lijek iz Švicarske. Naime ja sam sto posto siguran da će se ovi memoari čitati po cijelom svijetu...i onda ću ja sve novce koje dobijem za ove memoare dati Dubravkinoj mami da joj kupi taj švicarski lijek, pa da ozdravi moja draga Dubravka. (Gavran, 2013, str. 26)

Pisanjem, u memoarima, autor se vješto dotiče tabua. S time se uočava veza prepoznata i u prethodno analiziranim djelima: ljubav kao razlog pisanja u kojem se spontano progovara i o ozbiljnim temama s kojima se djeca susreću u svakodnevnom životu. Također o univerzalnosti ljubavnih radnji u navedenim romanima svjedoči i činjenica da je na početku romana i Zvonimirova ljubav, baš kao i Perina i Marijeva, neuzvraćena, ali zahvaljujući dječakovoj ustrajnosti: *Čovjek dok je živ ne smije gubiti nadu* (Gavran, 2013, str. 20) i iskrenosti povjerenoj u memoarima, na kraju ipak biva obostrana: *Na to mi je Dubravka pružila ruku i rekla: >> Bit ću od danas tvoja djevojka, a jednog dana i tvoja žena, i bit ćemo zajedno dok nas smrt ne rastavi.<<* (Gavran, 2013, str. 128). Sličnost između tri analizirana romana je i u motivu prijateljstva. Prijatelj uvijek zauzima posebno mjesto u pripovjedačevom srcu: *Ja imam i jednog velikog prijatelja koji se zove Mladen. On je star kao ja. Mladena se boje svi dečki u selu, samo se ja ne bojim, jer je on moj najveći prijatelj* (Gavran, 2013, str. 69). S prijateljem proživljava razne dogodovštine koje čine djelo napetim i djetetu prepoznatljivim. Osim što je zaigrano i zaljubljeno, dijete je u Gavranovim romanima u odnosu prema odraslima "bolje" (Zima, 2011). Dijete vidi ono dobro u ljudima, ne osuđuje i ne odbaciva: *Onda su mi govorili kako je čika Stanko ovakav i onakav – a ja to ne volim slušati, jer ne volim slušati kad se o nekome tko ima tako dobru dušu kao Stanko govori na taj način* (Gavran, 2013, str. 96). Posljednji spomenuti motiv, obitelj,

također je od velike važnosti za glavnoga lika. Zvonimirova mama, iz svoje velike ljubavi prema mužu, prodala većinu namještaja u kući kako bih svome mužu platila liječenje. Da dijete uči u svojoj obitelji, primjećuje je se i u Zvonimirovom oponašanju majčinoga postupka, u kojem je Zvonimir na sebi svojstven način (pišući i kasnije prodavajući napisane memoare) nastoji pomoći svojoj velikoj ljubavi Dubravki da ozdravi (Tiapko, 2016).

"Tajna uspjeha Gavranovih dječjih romana kod čitatelja raznih generacija je u njihovoj univerzalnosti, dinamičnoj ostrosižetnoj radnji i aktualnosti," navodi Tiapko (2016, str. 202). Autorica nastavlja kako su upravo istiniti problemi koji pokreću dijete te obiteljski i međuljudski odnosi, zanimljivi svim čitateljima. Prikazivajući crno-bijeli odnos u svojim romanima, autor oslikava koje su pogodnosti zdravoga načina života, ispunjenoga ljubavlju, razumijevanjem i poštovanjem u kojem sve završava hepiendom. S druge strane problematično ponašanje, u njegovim romanima, nikad ne ostaje prisutno do kraja romana, već kroz njegove posljedice svojim recipijentima autor ističe pouke i nastoji formirati pozitivan stav.

7. PEDAGOŠKA ULOGA SUVREMENE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Da knjige imaju jako veliki utjecaj na odgoj toliko je neupitno i općepoznato da je teško pronaći objektivne dokaze koji bi posvjedočili tu vezu (Lovrenčić, 2004). Uzme li se u obzir činjenica da se stvaraju kojekakvi kriteriji zabranjenih i nezabranjenih knjiga, kao i popisi izabranih školskih lektira, jasno se prikazuje i društvena svijest o utjecaju knjiga na dijete (Lovrenčić, 2004). Hranjec smatra da "svako književno djelo ima određenu funkciju" (2006, str. 17). Budući da, kako navodi, svako književno djelo ima neku funkciju, svako književno djelo je samim time i angažirano (Hranjec, 2006). Angažirana priča, u suvremenom svijetu, zamjenjuje pedagošku priču te nastoji poučiti mlade "od urednosti i pristojnosti, preko samokontrole, razumijevanja, suosjećanja, poštenja, plemenitosti" te informirati ih o ozbiljnim problemima koji se javljaju u cijelom svijetu, ali se vrlo često pokušava ublažiti ili sakriti (Težak, 2004, str. 38). U skladu s navedenim, za razliku od prošlosti, kad je književnost imala isključivo pedagošku ulogu (Težak, 1998), Hranjec (2006) navodi da današnja, suvremena, književnost treba biti i estetska i etička; ukoliko nije umjetnička (estetska) ne pripada ni književnosti, a ukoliko nije etička, nema svoju svrhu i gubi smisao. Pri tome je za Hranjeca ključan njihov sklad, budući da je taj sklad estetskog (lijepog) i etičkog (moralnog) prisutan i u čovjeku samome (Hranjec, 2004). U vezi s navedenim, etičko, odnosno moralno, pisac može na različite načine prenijeti svojim čitateljima: eksplicitnom autorovom poukom, poukom kroz lik u djelu, poukom fabulom te skladom između stilske igre i pouke (Hranjec, 2006). Prvi način koji Hranjec (2006) navodi, eksplicitna autorova pouka, predstavlja izravno iznošenje pouke u djelu. Primjerice takva pouka može se pronaći u Filipovićevoj pjesmi *Maca i miš*, u kojoj autor, nakon što maca uhvati neposlušnog miša, izriče pouku: *Sveđ vjerujte toj istini: Što tko čini, sve seb čini*. Pouku kroz lik u djelu, autor prepoznaje u Truhelkinim *Zlatnim dancima*, u kojem se spisateljica sakrila iza pripovjedača djela, Anice, koja postaje njezina glasnogovornica. Kroz Anicu, odnosno njezine postupke i razmišljanja, Truhelka je svojim čitateljima prikazala dječju plemenitost i ono >>dobro i lijepo<<. Treći način, autorova pouka fabulom Hranjec opisuje je na primjeru Lovrakovoga romana *Družba Pere Kvržice*, u kojem Lovrak predstavlja "Perinu družbu putem korisnog rada", te na primjeru *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, autorice Ivane Brlić-Mažuranić, koja svoje čitatelje navedenim djelom

upoznaje s književnim likom, šegrtom Hlapićem, koji putuje svijetom i čini dobra djela (Hranjec, 2006, str. 19). Posljednji, za Hranjeca najzanimljiviji postupak autorovoga prenošenja pouke u djelu je pomoću sklada igre i pouke. "Objasniti je ovaj spoj lako: želi li se dječji pisac uvući pod kožu malome čitaču, mora prihvatiti njegov svijet, njegovu doživljajnost i putove spoznavanja" (Hranjec, 2006, str. 19). Hranjec ističe da takva književnost treba biti igriva, osuvremenjena, te kao primjer navodi pjesmu *Što se pravi od vina*, autora Zvonimira Baloga u kojoj "nakon sufiksalne nonsensno-etimološke igre – *Od VINA se pravi djedoVINA, domoVINA, rušeVINA* – slijedi poeta koja u tom igrivu okviru plasira pouku: *a najčešće se pravi od VINA/žiVINA/volovi, jarci i magarci*" (Hranjec, 2006, str. 19). U svojem radu *O knjigama i odgoju*, Lovrenčić (2004) također navodi kako odgojna, moralna svrha u djelima može biti jasno izražena, ali s druge strane i prikrivena te ponekad i nesvjesno djelotvorna. Lovrenčić (2004) nastavlja kako čitajući djelo, čitatelj se susreće s različitim literarnim likovima. Likovi su u djelima raznovrsni, ali također i situacije u kojima se ti likovi nalaze raznolike su. Dok se u nekim književnim likovima čitatelj prepoznaje, u drugima prepoznaje osobu kakva ne želi biti, odnosno osobine kakve ne želi imati. S druge strane, čitajući čitatelj može 'proživljavati' određenu knjigu, te se u njemu mogu javiti empatija i razumijevanje prema situacijama i likovima koje i sam pronalazi u svojem okruženju, a samim time i tolerancija istih (Lovrenčić, 2004). Stoga, zaključuje Lovrenčić, u knjigama je moguće pronaći sebe, prepoznati vlastite probleme, ali i rješenja za iste. No s time uvijek treba biti i oprezan, čitatelj se ne smije upustiti u svijet knjige kao da je on jedini, treba napraviti balans između zbilje i mašte, koje, kako navodi Lovrenčić (2004, str. 7) "samo djelujući jedna na drugu čine život potpunim". Da se knjigom utječe na odgoj djeteta, prikazano je u prethodno navedenome tekstu, a budući da u su, u najranijoj dječjoj dobi, roditelji, učitelji i odgajatelji posrednici između djeteta i knjige, važno je da isti osvijeste tu činjenicu te ponude djeci mnoštvo knjiga kao "poticaj za otkrivanje bogatstva svjetova koji se kriju između korica knjiga" (Lovrenčić, 2004, str. 8).

8. ZAKLJUČAK

Reducirana dječja književnosti, u kojoj je bilo zabranjeno govoriti o tabuima, posljedica je redukcije u samom čovjeku (Saksida, 2002). Ograničenja kao takva produkt su mišljenja odraslih da treba zaštititi dječju nevinost, naivnost i neiskvarenost od svih problema koje život nosi sa sobom. *Staviti pod tepih* u tom je slučaju značilo zaštititi djecu. Suvremena dječja književnost suprotstavlja se takvom mišljenju. Ukazati na probleme, upoznati djecu s njima te s druge strane ponuditi rješenje i izlaz iz istih, suvremeni pisci dječje književnosti vide kao zaštitu. Vodeći se takvim mišljenjem tabui su, sada već gotovo neupitno, pronašli svoj put do suvremene dječje književnosti te se nastanili u njoj. Miro Gavran, suvremeni hrvatski književnik, u svojim djelima namijenjenim djeci i mladima također se uhvatio u koštac s tabuima i progovorio o bolnim iskustvima s kojima se djeca i mladi susreću u svojem životu, kao što su rastava braka, zlostavljanje, odbačenost, smrt, alkoholizam i drugo. Navedeni rad iznjedrio je specifičnost Gavranovoga stvaralaštva koja leži u njegovom načinu prikazivanja tabua u dječjoj književnosti. Kroz motiv ljubavi, kao temeljni motiv u svim Gavranovim romanima za djecu i mladež, pisac nenametljivo provlači suvremenu problematiku te time dokazuje kako se u dječjoj književnosti, baš kao i u književnosti za odrasle, može pisati o svemu, bitno je samo na koji je način tema interpretirana. Ljubavnim okvirom autor zorno prikazuje svoj cilj, opisati zanimljiv i zabavan roman koji se čita u jednom dahu, ali kroz njega i informirati dijete o ljudskim problemima i senzibilizirati ga za ozbiljnost istoga. U navedenoj interpretaciji Gavran iznosi svoj istančani osjećaj za razumijevanje dječje psihe i procesa u srcu i duši mladih ljudi. Stoga, njegovi romani mogu poslužiti i odraslima za upoznavanje s dječjim svijetom i njihovim osjećajima prilikom susreta s teškim životnim situacijama. S druge strane, pripovijedajući iz vizure djeteta omogućuje mladim čitateljima da se sužive s literarnim junakom, koji im uvijek svojim dosjetkama pruži i moguće rješenje za navedene probleme. Hepiendom, autor naglašava da je moguć sretan kraj i u njihovom, vlastitom životu. Budući da smo svjesni činjenice da su roditelji, knjižničari, učitelji i odgajatelji najčešće posrednici između djece i knjige, isti najprije trebaju shvatiti njezin utjecaj na formiranje pozitivnih stavova i vrijednosti kod djece, jer jedino će tako pisci možda moći pomoći svojim malim prijateljima. A hoće li uspjeti? Ne znamo, ali kako navodi Hranjec (1998) treba pokušati!

9. LITERATURA

Bauer, L. (2004). Odgojni aspekt književnosti za djecu. U R. Javor (Ur.) Književnost i odgoj (str. 113-116). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Brekalo, A. (2015). Motiv ljubavi i Gavranovim romanima za djecu i mlade. (Diplomski rad). Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, Hrvatska.

Crnković, M. (1990). Dječja književnost. Zagreb: Školska knjiga.

Čičko, H. (2002). Knjiga kao lijek. U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 39-44). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Dakić, B. (2016). Gavranov let novim nebištima. U J. Matanović (Ur.) Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015. (str. 7-9). Nova Gradiška: Gradska knjižnica Nova Gradiška.

Đerđ, Z. (2016). Smijeh u predstavama Teatra Gavran. U U J. Matanović (Ur.) Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015. (str. 47-62). Nova Gradiška: Gradska knjižnica Nova Gradiška.

Gavran, M. (2013). Svašta u mojoj glavi. Zagreb: Mozaik knjiga.

Gavran, M. (2010). Zaljubljen do ušiju. Zagreb: Mozaik knjiga.

Gavran, M. (2008). Književnost i kazalište: eseji, razgovori, zapisi i nostalgичna prisjećanja. Zagreb: Naklada Ljevak.

Gavran, M. (2008). Sretni dani. Zagreb: Mozaik knjiga.

Grosman, M. (2004). Novi odgojni potencijali suvremene književnosti za djecu u 21. stoljeću. U R. Javor (Ur.) Književnost i odgoj (str. 26-37). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Haramija, D. (2002). Smrt u prozi za djecu i mladež? U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 30-38). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Hranjec, S. (2006). Pregled hrvatske dječje književnosti. Zagreb: Školska knjiga.

Hranjec, S. (2004). Književnost bez pouke?. U R. Javor (Ur.) Književnost i odgoj (str. 11-18). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Hranjec, S. (2002). Tematski kompleks hrvatske dječje književnosti. U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 66-71). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Hranjec, D. (1998). *Djetinjstvo zasuto granatama*. U R. Javor (Ur.) *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež* (str. 18-24). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Javor, R. (2012). O čemu mladima pripovijeda Miro Gavran. U R. Javor (Ur.) Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade (str. 51-56). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Javor, R. (2002). U povodu objavljivanja zbornika Tabu teme u književnosti za djecu i mladež, Ranka Javor. U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 5-6). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Lavrenčić Vrabec, S. (2004). O knjigama i odgoju. U R. Javor (Ur.) Književnost i odgoj (str. 7-10). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Lavrenčić Vrabec, S. (2002). Bol odrastanja: droge, seks i ... U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 7-22). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Matanović, J. (2008). Pravo na priču o vlastitom životu. U N. Tomašević (Ur.) Književnost i kazalište: eseji, razgovori, zapisi i nostalgичna prisjećanja (str. 119-124). Zagreb: Naklada Ljevak.

Mihelčić, N. (2012). Pisac za djecu i mlade – nimalo lak posao. U R. Javor (Ur.) Dijalog među generacijama u književnosti za djecu i mlade (str. 31-36). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Saksida, I. (2002). Nešto nečuveno. U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mlade (str. 45-65). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Težak, D. (2017). Doticaj hrvatske i svjetske dječje književnosti. U R. Javor, D. Težak (Ur.) Hrvatska dječja knjiga u europskom kontekstu (str. 35-45). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Težak, D. (2016). Specifičnosti romana za djecu i mlade Mire Gavrana. U J. Matanović, B. Dakić (Ur.) Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015. (str.194-201). Nova Gradiška: Gradska knjižnica Nova Gradiška.

Težak, D. (2008). O dječjim piscima. Zagreb: Tipex.

Težak, D. (2004). Suvremena angažirana priča za mladež. U R. Javor (Ur.) Književnost i odgoj (str. 38-46). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Težak, D. (2002). Tema rođenja u dječjoj književnosti. U R. Javor (Ur.) Tabu teme u književnosti za djecu i mladež (str. 23-29). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Težak, D. (1998). Tematske smjernice u svjetskoj književnosti za mladež. U R. Javor (Ur.) Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež (str.10-14). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Tiapko, G. (2016). Lik tinejdžera i svijet odraslih u dječjim romanima Mire Gavrana. U J. Matanović, B. Dakić (Ur.) Miro Gavran prozni i kazališni pisac 2015. (str. 202-214). Nova Gradiška: Gradska knjižnica Nova Gradiška.

Zima, D. (2011). *Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

Mrežna izdanja

forma. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20136>. (26.5.2020)

Hranjec, S. (2008). *Suvremeni hod dječje hrvatske književnosti*. Kolo, br. 3. URL: <http://www.matica.hr/kolo/309/suvremeni-hod-djecje-hrvatske-knjizevnosti-20531/> (30.4.2020).

Mijović Kočan, S. (2019). *Miro Gavran ili Hrvatska u svijetu*. Kolo, br. 4, Zagreb: Matica Hrvatska. URL: <http://www.matica.hr/kolo/597/miro-gavran-ili-hrvatska-u-svijetu-29904/> (10.5. 2020).

Novak, T. (2018). *Tabu teme u kazalištu za djecu i mlade*. Hrčak, vol. 21, no. 73/74. URL: <https://hrcak.srce.hr/203087> (15.3.2020.)

Šimić Tonin, N. (2016). *Književnost za djecu i mlade i književnost za odrasle*. URL: <https://www.avlija.me/eseji/nikola-simic-tonin-knjizevnost-za-djecu-mlade-knjizevnost-za-odrasle> (27.4. 2020.)

tabu. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60129> (10.3.2020.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

IME I PREZIME STUDENTICE: Nikolina Jozić

MATIČNI BROJ: XXXXXXXXXX

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam diplomski rad pod nazivom

Tabu teme u dječjim romanima Mire Gavrana izradila samostalno.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, internetske stranice, zakoni i sl., u radu su jasno označeni kao takvi te odgovarajuće navedeni u popisu literature.

U Zagrebu, _____

(Potpis studenta)